

מסכת מועד קטן פרק ראשון משקין בית השלחין

(מועד קטן ב, א)

משנה:

משקין בית השלחין במועד (שדה שהיא עומדת בהר וצריך להשקותה תמיד - משקין אותה אפילו בחולו של מועד*) ובשביעית (מפרש בגמרא), בין ממעין שיצא בתחילה (דעכשו מתחיל לנבוע, שעדיין לא החזיקה דרכה) בין ממעין שלא יצא בתחילה (מעין נובע מזמן מרובה);

(*) לפי שהוא לו הפסד גדול אם אינו משקה אותה, ודבר של הפסד התירו חכמים לטרוח בו בחולו של מועד, כמו שאנו מוצאים במסכת חגיגה (דף יח.) דכתיב (דברים טז, ח) ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך: מה שביעי עצור בעשיית מלאכה - אף ששה עצורים בעשיית מלאכה; אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששה עצורים בכל מלאכה? - תלמוד לומר השביעי: שביעי עצור בכל מלאכה, ואין ששה עצורים בכל מלאכה; הא לא מסר הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזו מלאכה אסורה בחולו של מועד ואי זו מותרת; ומלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה, כגון להשקות בית השלחין - התירו חכמים.

אבל אין משקין לא ממי הגשמים (משום דאית ביה טירחא יתירא, כדמפרש בגמרא) ולא ממי הקילון;

ואין עושין עוגיות לגפנים.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין עושין את האמה בתחילה במועד ובשביעית, וחכמים אומרים עושין את האמה בתחילה בשביעית; ומתקנין את המקולקלות במועד, ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים, וחוטטין אותן, ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים, ועושין כל צורכי הרבים, ומצינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים.

גמרא:

השתא יש לומר ממעין שיצא בתחילה, דאתי לאינפולי (הקרקע שסביבה, דעדיין לא החזיקה דרכה) - משקין (בחולו של מועד, ולא חיישינן דלמא נפיל ואזיל וטרח טירחא יתירא), ממעין שלא יצא בתחילה, (שכבר החזיק דרכו) דלא אתי לאינפולי - מיבעיא (דמשקה ממנו בחולו של מועד)?

אמרי: אצטריך: אי תנא מעין שיצא בתחילה, הוה אמינא 'הכא הוא, דבית השלחין - אין, בית הבעל' (שדה הוא בעמק ואינו צריך להשקותה ואין בה הפסד אם אין משקה אותה) - לא, משום דאתי לאינפולי; אבל מעין שלא יצא בתחילה - דלא אתי לאינפולי - אימא אפילו בית הבעל נמי? - קא משמע לן (מתניתין, דתני 'בין ממעין שלא יצא בתחילה'): לא שנא מעין שיצא בתחילה, ולא שנא מעין שלא יצא בתחילה: בית השלחין - אין, בית הבעל (אפילו ממעין שלא יצא בתחילה) - לא!

ומאי משמע דהאי 'בית השלחין' לישנא דצחותא היא?

דכתיב (דברים כה, יח) [אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו] ואתה עיף ויגע [ולא ירא אלקים] ומתרגמינן 'ואת משלהי' (וה"א מתחלף בחי"ת) ולא י.

ומאי משמע דהאי 'בית הבעל' לישנא דמיתבותא היא?

דכתיב (ישעיהו סב, ה) כי יבעל בחור בתולה [יבעלך בניך ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך]

ומתרגמינן 'ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא יתייתבון בגויך בנייך'.

מאן תנא (דמתניתין) דפסידא - אין (דפסידא שרי למיטרך בה בחולו של מועד, כגון בית השלחין), הרווחה - לא (כגון דבית הבעל: דאסור להשקותה מאחר שאין בה הפסד, שאין צריך להשקותה אלא להרווחה דמילתא: לשוויה אפלי חרפי), ואפילו במקום פסידא מיטרך נמי לא טרחינן (דקתני מתניתין אבל לא ממי גשמים כו' משום דאית ביה טירחא)?

אמר רב הונא: רבי אליעזר בן יעקב היא, דתנן [גהלן וב]: 'דבי

אליעזר בן יעקב אומר: מושכין את המים מאילן לאילן (בחולו של מועד, אם יש מים תחת אילן אחד - עושין דרך קטן מאילן לאילן כדי שימשכו המים מאילן זה לאילן אחר) וכלבד שלא ישקה את השדה כולה' (בבית הבעל קמירי, דהרווחה היא; אלמא דהרווחה דמילתא אסר רבי אליעזר [בן יעקב]).

אימור דשמעת ליה לרבי אליעזר הרווחה דלא, טירחא במקום פסידא מי שמעת ליה?

אלא אמר רב פפא: הא מני? - רבי יהודה היא, דתניא [ותוספתא מועד קטן פ"א ה"א [ליברמן]]:

'מעין היוצא בתחילה - משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל, דברי רבי מאיר;

רבי יהודה אומר: אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: לא כך ולא כך.
יתר על כן אמר רבי יהודה: לא יפנה אדם אמת המים וישקה
לגנינתו ולחורבתו כחולו של מועד.

מאי חרבה אילימא חרבה ממש (שנעשה בור), למה לי דמשקי לה (דהא אין לה
תקנה לעולם)?

אמר אביי: שחרבה ממעיין זה ויצא לה מעיין אחר (שחרב מעינה שרגילה
לשתות ממנו: דכיון שרגילה לשתות, אי לא משקה לה עכשיו אית ליה פסידא יתירא - אפילו הכי לא שרי רבי
יהודה אלא ממעיין שיצא לה, דלאו טירחא הוא, אבל מי גשמים ומי קילון - דטירחא הוא - לא שרי אפילו
לביית השלחין; ועוד חזינן דקאמר רבי יהודה לא יפנה מים כו', אלמא דלא שרי רבי יהודה טירחא יתירא;
אלמא מתניתין - רבי יהודה היא, דהא רבי אלעזר בן עזריה לא שנא חרב מעינה ממעיין שיצא לה בתחילה,
ולא שנא לא חרב - תרוייהו אסור).

'רבי אלעזר בן עזריה אומר: לא כך ולא כך': לא שנא חרב
מעיינה ולא שנא לא חרב מעיינה, מעיין שיצא בתחילה - לא;
וממאי? דלמא עד כאן לא קאמר רבי יהודה 'בית השלחין - אין',
בית הבעל - לא' אלא מעיין שיצא בתחילה,

(מועד קטן ב, ב)

דלמא אתי לאינפולי, אבל מעיין שלא יצא בתחילה - דלא אתי
לאינפולי - אפילו בית הבעל נמי (רבי יהודה, ומתניתין, דקתני נמי ממעיין שלא יצא
בתחילה 'בית השלחין אין, בית הבעל לא' - לאו רבי יהודה היא)?

אם כן מתניתין אמאן תרמייה (לא רבי אליעזר בן יעקב, כדאמרן; ולא כרבי מאיר, דשרי
אפילו בית הבעל; ולא כרבי אלעזר בן עזריה, דאפילו בית השלחין לא שרי ממעיין שיצא בתחילה)? אלא
לרבי יהודה לא שנא מעיין שיצא בתחילה ולא שנא מעיין שלא יצא
בתחילה, בית השלחין - אין, בית הבעל - לא (ומתניתין - רבי יהודה היא);
והאי דקתני 'מעיין שיצא בתחילה' - להודיעך כחו דרבי מאיר,
דאפילו מעיין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה הבעל (שרי).

אתמר: המנכש (תולש עשבים רעים מתוך הטובים, וכי עקרי להו - צמחי הני טפי) והמשקה מים
לזרעים בשבת (שזורק מים בעיקרי העשבים), משום מאי מתרינן ביה (דמאי מלאכה
קא חשבינן ליה? דודאי קוצר לא חשבינן, שאינו מתכוין ליטול העשבים אלא לתקן עשבים שבשדה)?
רבה אמר: משום חורש.

רב יוסף אמר: משום זורע.

(חורש חורע וקוצר - אבות מלאכות הן, בפרק כלל גדול (שבת דף עג.))

אמר רבה: כוותי ידי מסתברא: מה דרכו של חורש לרפויי (לדכך)
ארעא - האי נמי מרפויי ארעא.

אמר רב יוסף: כוותי ידי מסתברא: מה דרכו של זורע לצמוחי
פירא - הכא נמי מצמח פירא.

אמר ליה אביי לרבה: לדידך קשיא ולרב יוסף קשיא: לדידך קשיא:
משום חורש אין, משום זורע לא (אמאי לא מיחייב בתרווייהו? הא עביד תרווייהו,
ואשכחינן במלאכה דמיחייב תרתי)? לרב יוסף קשיא: משום זורע אין משום
חורש לא? וכי תימא כל היכא דאיכא תרתי לא מיחייב אלא חדא,
והאמר רב כהנא: זומר וצריך לעצים (בשבת) חייב שתיים: אחת משום
נוטע (דמשום הזימור גדלי טפי) ואחת משום קוצר (שהרי צריך לעצים)?
קשיא.

איתיביה רב יוסף לרבה: 'המנכש והמחפה' (שמכסה את הזרעים בעפר) לכלאים
- לוקה (משום לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט)); 'רבי עקיבא אומר: אף המקיים (שרואה
כלאים זורע ואינו מבטלו)' בשלמא לדידי, דאמינא (דמנכש הוי) משום זורע -
היינו דאסירא זריעה בכלאים (משום הכי מנכש בכלאים לוקה: דהא אסירא זריעה
בכלאים, דכתיב לא תזרע), אלא לדידך, דאמרת משום חורש - חרישה בכלאים
(לצורך זריעת כלאים) מי אסירא (דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל)?
אמר ליה: (מנכש אינו לוקה אלא) משום מקיים.

והא מדקתני סיפא 'רבי עקיבא אומר: אף המקיים' מכלל דתנא קמא
לאו משום מקיים הוא?

כולה רבי עקיבא היא, ו'מאי טעם' קאמר: מאי טעם המנכש והמחפה
בכלאים לוקה? - משום מקיים, שרבי עקיבא אומר: אף המקיים.

מאי טעמא דרבי עקיבא?

דתניא (ויקרא יט, יט) [את חקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא
יעלה עליך] 'שדך לא תזרע כלאים'; אין לי אלא זורע, מקיים מניין?

תלמוד לומר 'כלאים שדך לא' (ואף על גב דכתיב לא תזרע כלאים - גורעין ודורשין: לא כלאים - לא יהא כלאים מכל מקום: שחייב אתה לבטלו)!

תנן: 'משקין בית השלחין כמועד ובשביעית'; בשלמא מועד (משום הכי שרי): משום טירחא הוא (דלא אסיר בשום מלאכה אלא משום טירחא), ובמקום פסידא שרו רבנן (גירסת רש"י: וכל מקום פסידא שרו רבנן למיטרח בחולו של מועד במקום פסידא, כדפרשין לעיל), אלא שביעית בין למאן דאמר משום זורע ובין למאן דאמר משום חורש (דפליגי רבה ורב יוסף לעיל במשקה מים לזרעים, דחד אמר משום חורש וחד אמר משום זורע) - זריעה וחרישה בשביעית מי שרי (חרישה בשביעית מי שרי? הא נפקא מ'בחריש ובקציר תשבות' [שמות לד, כא], דאמרינן: אם אינו ענין לשבת - שאינו צריך, שהרי כבר נאמר [לא תעשה] כל מלאכה [שמות כ, י] - תנהו ענין לשביעית)?

אמר אביי: בשביעית בזמן הזה (דרבנן), ורבי היא (דאמר דהוא מדרבנן, ומילתא דפסידא שרו רבנן), דתניא: 'רבי אומר (דברים טו, ב) וזה דבר השמטה שמוט [כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה'] (כתיב בהשמטת כספים; אמאי כתיב תרי זימני 'שמטה' שמוט) - בשתי שמיטות הכתוב מדבר: אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים: בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע (מכלל דאיכא זמן דלא משמט קרקע, ואיזה זה? בזמן הזה) - אי אתה משמט כספים. רבא אמר: אפילו תימא רבנן (דפליגי עליה דרבי, ואמרי דשביעית בזמן הזה דאורייתא), אבות אסר רחמנא (בשביעית),

(מועד קטן ג, א) תולדות (כגון משקה זרעים, שלא היה במשכן) לא אסר רחמנא, דכתיב (ויקרא כה, ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ [שבת לה] שדך לא תזרע [וכרמך לא תזמר [פסוק ה] את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ]; מכדי זמירה בכלל זריעה (שדרכו של זומר לצמוחי פירי כזורע), ובצירה בכלל קצירה (בצירה בענבים כקצירה בתבואה, וקצירה - אב מלאכה היא, בפרק 'כלל גדול' [שבת דף עג, ב]; בצירה בכלל קצירה, דשניהן חותכין); למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? - למימרא: דאהני תולדות מיחייב, אאחרנייתא לא מיחייב.

ולא? והתניא [דומה לספרא בהר פרשתא א הלכה ד-ה]: ' (ויקרא כה, ד) [ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה] שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר; אין לי אלא זירוע וזימור (מחתך ענפים יבשין של גפן), מניין לניכוש ולעידור (שחופר תחת הגפנים לרפויי ארעא) ולכיסוח (בעשבים, שחותך הרעים מן הטובים; ולא היינו 'ניכוש', דמעקר העיקרים מן הקרקע; דלזה אין עוקרין אלא חותכין למעלה)?

תלמוד לומר: 'שדך לא' 'כרמך לא' (מדלא כתיב 'לא תזרע שדך לא תזמר כרמך', אלא שדך לא תזרע כרמך לא תזמר - משמע שדך לא כרמך לא): לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך;

מניין שאין מקרסמין (היינו זימור, אלא שקירסוס שייך באילנות), ואין מזרדין (מחתך ענפים יבשים ולחים לפי שיש לאילן ענפים יותר מדאי), ואין מפסגין (סומכים האילן שהוא רענן יותר מדאי) באילן?

תלמוד לומר: 'שדך לא' 'כרמך לא' לא כל מלאכה שבשדך, ולא כל מלאכה שבכרמך;

מניין שאין מזבלין (מניחים זבל בעיקרי האילן) ואין מפרקין (אבנים שעל עיקרי האילן) ואין מאבקיין (ששרשיו נראין, ומכסין אותו באבק) ואין מעשנין (עושין עשן תחת האילן כדי שינשרו התולעים שעליו) באילן?

תלמוד לומר: 'שדך לא' 'כרמך לא' כל מלאכה שבשדך לא, וכל מלאכה שבכרמך לא;

יכול לא יקשקש תחת הזיתים (היינו עידור, אלא שעידור בגפנים וקשקוש בזיתים), ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים (חופר גומא תחת הגפן ליתן בו מים)?

תלמוד לומר: 'שדך לא תזרע' זריעה בכלל היתה (ויקרא כה, ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, ולמה יצתה? להקיש אליה לומר לך: מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושכרם - אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם (כגון כל הני פרטי, יצא קשקוש ועידור ומים בנקעים ועוגיות שאינן בשניהן) ! (ואם תקשי: הא אסר עידור לעיל? - קא תריק לקמן בעוגיות: הא בחדתי והא בעתיקי, והוא הדין לעידור.)

(כל הני) מדרבנן (אבל מדאורייתא לא הוי אלא זמירה ובצירה, כדאמרינן לעיל: הני - אין, מידי אחרניא - לא), וקרא אסמכתא בעלמא.

וקשקוש בשביעית מי שרי? והא כתיב (שמות כג,יא) והשביעית תשמטנה ונטשתה
 [ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך]: 'תשמטנה' מלקשקש,
 'ונטשתה' מלסקל (להוציא אבנים מן הכרם)!?
 אמר רב עוקבא בר חמא: תרי 'קשקושי' הוו: חד אברויי אילני,
 וחד סתומי פילי (שמטתם בקעים של אילן); אברויי אילן – אסור (דהוי משום
 רווחא; והאי דשרי קשקוש – היינו סתומי פילי, והאי דאסיר – היינו אברויי אילני); סתומי פילי –
 שרי (דאית ביה משום פסידא).

איתמר: החורש בשביעית: רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר לוקה
 וחד אמר אינו לוקה.
 לימא בדרכי אבין אמר רבי אילעא קמיפלגי, דאמר רבי אבין אמר
 רבי אילעא: כל מקום שנאמר כלל בעשה ופרט בלא תעשה (כגון הכא, דכתיב
 [ויקרא כה,ד] ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ [שבת לה'] – כלל, היינו 'עשה'; שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור
 – פרט, היינו 'לא תעשה') – אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל (ואף על גב דכתיב
 כלל בתריה, כגון הכא, דכתיב בתריה [פסוק ה] שנת שבתון יהיה לארץ; כלומר: אין לו דין דשאר כלל ופרט
 וכלל שכתובין כולו בעשה או בלאו, דאמר 'כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט': דמדידי
 דמדי לפרט, אלא דיינינן ליה בכלל ופרט: הואיל דנשתנה משאר כלל ופרט וכלל – אמרינן 'אין בכלל אלא מה
 שבפרט: הני – אין, מדי אחרינא – לא'; מאן דאמר 'לוקה' לית ליה דרבי אבין
 אמר רבי אילעא, ומאן דאמר 'אינו לוקה' אית ליה דרבי אבין?
 לא! דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא; מאן דאמר
 'לוקה' – שפיר (כדאמר דדרשינן בכלל ופרט וכלל); ומאן דאמר 'אינו לוקה',
 אמר לך: מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה; למאי
 הלכתא כתבינהו רחמנא? – למימר דאהני תולדות – הוא דמיחייב,
 אתולדה אחרינא לא מיחייב (להכי חורש אינו לוקה).
 ולא? והתניא [דומה ולא זהה לספרא בהר פ'שטא א משניות ד-ו]: [ויקרא כה,ד]: ובשנה השביעית שבת שבתון
 יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אין לי אלא זירוע וזימור,
 מנין לעידור ולקישקוש ולכיסוח?
 תלמוד לומר: 'שדך לא' 'כרמך לא': לא כל מלאכה שבשדך ולא כל
 מלאכה שבכרמך!
 ומנין שאין מקדסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן?
 תלמוד לומר: 'שדך לא' 'כרמך לא': כל מלאכה שבשדך לא, כל מלאכה
 שבכרמך לא;
 מנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מעשנין באילן?
 תלמוד לומר: 'שדך לא' 'כרמך לא': כל מלאכה שבשדך לא, וכל מלאכה
 שבכרמך לא!
 יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא
 נקעים מים ולא יעשה עוגיות לגפנים?
 תלמוד לומר: 'שדך לא תזרע'; זריעה בכלל היתה, ולמה יצתה? –
 להקיש אליה לומר לך: מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושכרם –
 אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם!?
 מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

(מועד קטן ג, ב)
 כי אתא רב דימי (מארץ ישראל לבבל), אמר (שמעית דאמרי בארץ ישראל): 'יכול
 ילקה על התוספת? ונסיב לה תלמודא לפטורא', ולא ידענא מאי
 תלמודא ומאי תוספת (ולא ידענא מאי תוספת ולא פטור); רבי אלעזר אמר [לפרש
 את המימרא]: [התוספת היא] חרישה (בשביעית; להכי קרי ליה 'תוספת': דלא נפיק עיקרו מן
 התורה אלא מכלל ופרט וכלל, כדאמרינן לעיל), והכי קאמר: 'יכול ילקה על חרישה
 – דאיתא מכלל ופרט וכלל? – ונסיב ליה תלמודא לפטורא (כדאמרינן
 'הני – אין'): דאם כן (דהוי לקי), כל הני פרטי (דפריט בהדיא דאסור בשביעית: זריעה
 וזימור, קצירה ובצירה) למה לי (למה לי דכתב רחמנא? – אלא למימרא דאהנן הוא דלוקה וכו'); שמע
 מינה אחרישה לא לקי?
 ורבי יוחנן אמר: ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה (של שביעית
 שהוא 'תוספת' על השביעית), והכי קאמר: 'יכול ילקה על תוספת' [הזמן
 שלפני] ראש השנה, דאיתא מ' [ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת] בחריש ובקציר
 תשבות (שמות לד, כא) (כדאמר לקמן: אם אינו ענין לשביעית, שהרי כתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור –
 תנהו לענין ששית שנכנס לשביעית; דבשביעית נמי אסור), ונסיב לה תלמודא לפטורא,
 כדבעינן למימר לקמן (גמר שבת שבתון משבת בראשית).

מאי 'ימים שלפני ראש השנה'?

כדתנן [שבועית פ"א מ"א]: 'עד מתי חורשין בשדה אילן ערב שביעית? בית שמאי אומרים: כל זמן שיפה לפרי' (כלומר: כל זמן שחרישה יפה לפירות שגדלו בששית, דהיינו נמי קרוב לעצרת; אבל מכאן ואילך – לא, דהוי כמתקן פירות שביעית); ובית הלל אומרים: עד העצרת; וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו; [שבועית פ"ב מ"א] ועד מתי חורשין שדה הלכן (של תבואה) ערב שביעית? – משתכלה הלחה וכל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות (ששתכלה הלחה) = שכלין הגשמים של שנה נשטית; דעד ההיא שעתא מהני חרישה לזריעה דשנה זו, אבל משתכלה הלחה – אינו יכול לחרוש, דמחזי כחורש לצורך שביעית, דהיינו כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשאות; רבי שמעון אומר: אם כן נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו (כלומר: נתת דברך לשיעורין, שפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות)! אלא בשדה הלכן עד הפסח, ובשדה האילן עד העצרת; ואמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: רבן גמליאל ובית דין נמנו על שני פרוקים הללו (דפסח ועצרת) ובטלו (דחורשין עד ראש השנה).

[לא ברור פה סדר הדורות: רבי שמעון אומר בשדה הלכן חורשים עד העצרת, כמו בית הלל ובית שמאי בשדה האילן; ורבן גמליאל שביטל את ההקדמה עד העצרת – איזה רבן גמליאל היה? אם רבי שמעון הוא רבי שמעון בר יוחאי, הרי רבן גמליאל היה לפני זמנו, ומה היה לו לבטל? האם לבטל את דברי בית הלל ובית שמאי בשדה האילן? אם כן, כיצד רצה רבי שמעון לחדש את מה שרבן גמליאל ביטל? אלא אולי זהו רבן גמליאל בן רבי יהודה הנשיא, וכן מסתבר, שהרי אין מסורת זו מופיעה אלא במימרא של בר קפרא, שאמנם חי בזמן רבי אד לא קבל סמיכה מרבי, ולפי זה נראה שחי בזמן רבן גמליאל לאחר רבי יהודה הנשיא. ועוד מסתבר שכן, לפי שרבי יהודה שביטל איסור שמן כנראה גם הוא בנו של רבן גמליאל בן ר' יהודה הנשיא, ונראה שנשיאים אלול ראו צורך לבטל גזירת מדורות קודמים שאין הצבור יכול לעמוד בהם, כמו שראינו שרבי ינאי גם ביטל איסורי שביעית בגלל גזירות של הרומאים שישלמו מיסים גם בשנת שמיטה. לחילופין אולי רבי שמעון כאן הוא רבי שמעון בן גמליאל הראשון, ובנו, רבן גמליאל ביטל את הגזירה שגזר אביו לפני החורבן. פירוש זה קשה, משום שסתם רבי שמעון הוא רבי שמעון בר יוחאי, ומשום שלא שמענו על גזירות שגזר רבי שמעון בן גמליאל הראשון.]

אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו, ואמרי לה ריש לקיש לרבי יוחנן: רבן גמליאל ובית דין נמנו מבטלי תקנתא דבית שמאי ובית הלל (דרבי שמעון, דאמר 'עד פסח' ועד עצרת' – והיינו אליבא דבית שמאי ובית הלל)? והא תנן [נדרות פ"א מ"ה]: 'אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו כחכמה וכמנין'!, אשתומם כשעה חדא!

[בטוי מדניאל ד,טו: אדין דניאל די שמה בלטשאצר אשתומם כשעה חדה ורעינהי יבהלנה ענה מלכא ואמר בלטשאצר חלמא ופשרא אל יבהלך ענה בלטשאצר ואמר מראי חלמא לשנאיך ופשרה לעריך]

אמר ליה: אימור: כך התנו (שמאי והלל בשעת תקנתם) ביניהן: כל הרוצה לבטל – יבוא ויבטל.

דידהו היא (תקנתם היא)? הלכה למשה מסיני היא, דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן (מקום): 'עשר נטיעות' (המפוזרות בתוך בית סאה, שהוא חמישים על חמישים – חורשין כל השדה שלה בשבילן בערב שביעית עד ראש השנה, ואמרי: הני, הואיל וילדות הן – איכא פסידא יתירא, לכך חורשין עד ראש השנה; אבל זקינה אין חורשין עד ראש השנה; אלמא דהלכה למשה מסיני הו), ערבה (להקיף המזבח), וניסוך המים – הלכה למשה מסיני'!?

אמר רבי יצחק: כי גמירי הלכתא (דאין חורשין) – שלשים יום לפני ראש השנה (לזקינה עד ראש השנה, אבל חורשין עד שלשים יום לפני ראש השנה), ואתו הני (בתקנה דידהו) תקון מפסח ומעצרת (דהרחיקו עד הפסח ועד העצרת), ואתנו בדידהו: כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל (ורבן גמליאל, דבטל, לא בטל אלא מפסח ומעצרת עד שלשים יום לפני ראש השנה).

והני, הלכתא ניהו? קראי ניהו! דתניא (שמות לד,בא) [ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת] בחריש ובקציר תשבות; רבי עקיבא אומר: אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר [ויקרא כה,ד: ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה] שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור! אלא חריש של ערב שביעית

(מועד קטן ד, א)

שנכנס לשביעית (כל שיש לו ליכנס לשביעית שאסור לחרוש לפני ראש השנה) וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית.

רבי ישמעאל אומר: מה חריש רשות (בכל מקום) - אף קציר רשות, יצא קציר העומר (קציר העומר מותר לקצור בשבת) **שהיא מצוה** (גירסת רש"י: שהיא של מצוה אף על פי שמצא קצור - קוצר, דבעינן קצירה לשמה; אבל אם מצא חרוש - אינו חורש) !'
אלא אמר רב נחמן בר יצחק: כי גמירי הלכתא - למישרי ילדה (עשר נסיעות עד ראש השנה); קראי - למיסר זקינה (שלשים יום קודם ראש השנה, ואתו בית שמאי והלל וגזרו מפסח ועד עצרת).

וכיון דהלכתא למשרי ילדה - לאו ממילא (שמעת מינה ד) זקינה אסירה (לחרוש)?

אלא: הלכתא לרבי ישמעאל (דלא נפיק ליה מקראי, דדריש לקרא לדרשה אחרינא: להוציא קציר העומר) = קראי לרבי עקיבא.
ורבי יוחנן אמר: רבן גמליאל ובית דינו - מדאורייתא בטיל להו (כלומר: אשכחו סמך מן התורה, להכי בטלו הלכתא); מאי טעמא? - גמר 'שבת' 'שבת' משבת בראשית: מה להלן היא אסורה לפנייה ולאחריה מותרין - אף כאן היא אסורה לפנייה ולאחריה מותרין.
מתקיף לה רב אשי: מאן דאמר הלכתא (דלפני ראש השנה אסור), אתיא גזרה שוה עקרה הלכתא (כלומר: משום גזרה שוה דאינהו גמירו מנפשייהו משבת - בטלו הלכתא? הא אין אדם דן גזירה שוה מעצמו)? ומאן דאמר קרא - אתיא גזרה שוה עקרה קרא?
אלא אמר רב אשי: רבן גמליאל ובית דינו סברי לה כרבי ישמעאל, דאמר הלכתא גמירי לה, וכי גמירי הלכתא - בזמן שבית המקדש קיים, דומיא דניסוך המים; אבל בזמן שאין בית המקדש קיים - לא (וכי שרו רבן גמליאל ובית דינו - בזמן שאין בית המקדש קיים).

אבל לא ממי הגשמים וממי הקילון:
בשלמא מי קילון, איכא טירחא יתירא; אלא מי גשמים מאי טירחא איכא?
אמר רבי אילעא אמר רבי יוחנן: גזירה מי גשמים אטו מי קילון (דלמא אתי למעבד מי קילון).
רב אשי אמר: מי גשמים גופייהו לידי מי קילון אתו (כלומר: כי מדלו מינה, דלא הויא מליאה - נעשית ממילא מי קילון: שאינו מלא, וטריחא מלתא).
וקמיפלגי בדרכי זירא, דאמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל: נהרות המושכין מים מן האגמים (השתא משמע ליה מי אגמים עבידא דפסקי) - מותר להשקות מהן בחולו של מועד (ולא גזרי דלמא פסיקא מי אגמים ואזל וטרח ואייתי מן נהר אחר); מר אית ליה דרבי זירא, ומר (רבי אילעא אמר רבי יוחנן, דאמר 'גזרינן מי גשמים אפילו היכא דלא פסקי אטו מי קילון') לית ליה דרבי זירא. (מדקאמר רב אשי 'מי גשמים לידי קילון אתי' - מכלל דרבי יוחנן אסר אפילו דלא אתיא לידי מי קילון - לית ליה דרבי זירא, דלא גזר).

גופא: אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל: נהרות המושכין מים מן האגמים - מותר להשקות מהן בחולו של מועד.
איתיביה רבי ירמיה לרבי זירא: 'אבל לא ממי גשמים ולא ממי קילון' (דלמא מפסקי וטרח להוציא מן העמוק - הכא נמי אמאי לא ניחוש דלמא מפסקי מי אגמים) !?
אמר ליה: ירמיה ברי! הני אגמים דבבל - כמיהא דלא פסקי דמו (ולכא למיחש).

תנו רבנן: 'הפסיקות והבריכות' (פסיקות ו'בריכות' חדא מילתא היא) **שנתמלאו מים מערב יום טוב - אסור להשקות מהן בחולו של מועד, ואם היתה אמת המים עוברת ביניהן** (בין הבריכות הללו) - מותר (להשקות ממי גשמים, דאי פסקי מי גשמים - משקה מאמת המים).
אמר רב פפא: והוא - שרובה של אותה שדה שותה מאמת המים (שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים, אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רוב של שדה - אינו משקה מפסיקות ובריכות, דלמא מפסיק ואזיל).
רב אשי אמר: אף על פי שאין רובה של אותה שדה שותה, כיון דקא משכא ואתיא - מימר אמר 'אי לא שתיא לחד יומא תשתי לתרי ותלתא יומי' (מההיא אמת המים, ולא טרח ומייתי מאמת המים אחרינא) .

תנו רבנן [דומה לתוספתא מועד קטן פ"א מ"א, כאן ברור יותר]: 'בריכה שנוטפת מים משדה בית השלחין זו' (בית השלחין שהיה גבוה והיה מעיין נובע מצדו, ובצד אחד היה בית השלחין נמוך, ובין אלו בית השלחין היה בצד השלחין הנמוך בריכה קטנה, וכשממשקים בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף

טיפין מן בית השלחין הגבוה לברכה הנמוכה) - מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת'.

והא עבידא דפסקא (ברכה, ואזיל ומייתי)?
אמר רבי ירמיה: ועדיין היא מטפטפת (מבית השלחין גבוה לתוך הברכה, דודאי לא פסקא).

([בסיכום:] מותר להשקות אותו בית השלחין הנמוך מאותה בריכה אף על גב דברכה עבידא דפסקא הואיל ומטפטף בו מבית השלחין הגבוה מים שבאו לו מחמת המעיין.)
אמר אביי: והוא שלא פסק מעיין ראשון (המטפטף מבית השלחין גבוה לברכה - מותר להשקות מברכה לבית השלחין נמוך, אבל אי פסיק מעיין אף על גב דעדיין מטפטף מבית השלחין גבוה לתוך הברכה - אין משקין מן הברכה לבית השלחין נמוך, דלמא פסיק ואזיל וטרח ומייתי ממעיין אחר).

תניא [דומה לתוספתא מועד קטן פ"א מ"א, כאן ברור יותר]: 'רבי שמעון בן מנסיא אומר: שתי ערוגות זו למעלה מזו, לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה (דאיכא טירחא יתירא); יותר על כן אמר רבי אלעזר בר שמעון: אפילו ערוגה אחת, חציה נמוך וחציה גבוה - לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה.'

לחפש מקורות
תנו רבנן: 'מדלין לירקות כדי לאוכלן' (משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות כדי לאוכלן בחולו של מועד), ואם בשביל לייפותן (שיגדלו הירקות) - אסור (דהרווחה היא).

רבינא ורבה תוספאה הוו קא אזלי באורחא, חזו לההוא גברא דהוה דלי דוולא (דולה דליות מים לירקות, וחכמים לא התירו כי אם לבית השלחין בלבד) בחולא דמועדא, אמר ליה רבה תוספאה לרבינא: ליתי מר לשמתי? אמר ליה: והתניא: 'מדלין לירקות כדי לאוכלן'? אמר ליה: מי סברת מאי 'מדלין' - מדלין מיא? מאי

(מועד קטן ד, ב)
'מדלין'? - שלופי (כשהירקות רצופין - נוטל מהן מבינתיים; לאוכלן - מותר, ליפותן - אסור: בשביל ליפותן אותם שנשארים), כדתנן: 'המידל בגפנים' (תולש בגפנים, שישנן ביחד יותר מדאי), כשם שהוא מידל בשלו - כך הוא מידל בשל עניים (בפאה; אי נמי עוללות: שאין לו לא כתף ולא נטף), דברי רבי יהודה; רבי מאיר אומר: בשלו רשאי, ואינו רשאי בשל עניים'.
אמר ליה: והתניא 'מדלין מים לירקות כדי לאוכלן'?
אמר ליה: אי תניא - תניא.

ואין עושין עוגיות לגפנים:
מאי 'עוגיות'?
אמר רב יהודה: בנכי (בורות תחת הגפנים חיתים, ונותן בהם מים).
תניא נמי הכי: 'אלו הן עוגיות' (עגול סביב, כמו עג עוגה ועמד בתוכה) (תענית דף יט:).
כדידין (בדידין נמי הן גומות) שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים'.
איני! והא רב יהודה שרא לבני בר ציתאי (מקום) למעבד בנכי (עוגיות) לכרמיהון (והיכי שרי? והא תנן אין עושין עוגיות)?
לא קשיא: הא בחדתי (שמעולם לא היו שם עוגיות אסור לעשות בחולו של מועד דאיכא טירחא יתירא), הא בעתיקי (שכבר היו לו שם עוגיות ונסתמו - מותר לחזור ולחפור בחולו של מועד).

ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה:
בשלמא מועד, משום דקא טרח, אלא שביעית מאי טעמא?
פליגו בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל: חד אמר מפני שנראה כעודר (לצורך שביעית, שהרי חופר כעודר), וחד אמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה (כשחופר האמה ומניח העפר שבאמה על שפת האמה - מתקן אגפיה לזריעה: דעביד לה ארעא רכיכא).

מאי בינייהו?
איכא בינייהו דקא אתו מיא בתריה (דכי חפר באמה אתו לאלתר מים בהדי חפירה): מאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה - איכא (אף על גב דאתי מיא בתריה, דהא שדא ארעא רכיכא אגפי האמה), ומאן דאמר מפני שנראה כעודר - ליכא (דהא אתי מיא, ובעודד ליכא מים, ולכך לא דמי לעודר).
ולמאן דאמר מפני שנראה כעודר, ליחוש מפני שמכשיר אגפיה לזריעה?

אלא (לעולם דלא אתו מיא בתריה ו) איכא בינייהו דקא שקיל מיניה ושדי לבראי (דחפיר באמה ושדי עפר לבראי רחוק מאגפי אמה, דלא מכשיר אגפיה לזריעה): למאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה - ליכא, למאן דאמר מפני שנראה כעודר איכא (דהא חפיר, ולא אתו מיא בתריה). ולמאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, ליחוש מפני שנראה כעודר?

עודר נמי כי קא שקיל - בדוכתיה מנח ליה (דלא שדי ארעא לבראי, דלא עביד אלא מרכך ארעא; אבל הכא שדי לבראי - לכך לא דמי לעודר).
אמימר מתני לה 'מפני שנראה כעודר' (אמימר מתני בהדיא הא דאמר רבי אלעזר [בן עזריה] 'אין עושין את האמה בשביעית מפני שנראה כעודר'), וקשיא ליה דרבי אלעזר בן עזריה אדרבי אלעזר בן עזריה: ומי אמר רבי אלעזר בן עזריה כל שנראה כעודר אסור? ורמינהי [שבועית פ"ג מ"ג]: 'עושה אדם את זבלו אוצר' (שמכניס כל זבלו בשביעית בשדה, ולא אמרין דנראה כמזבל שדהו בשביעית); רבי מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה טפחים (ומכניס הזבל לשם, דמוכחא מלתא דלא עביד כדי לזבל שדהו בשביעית) או עד שיגביה שלשה טפחים; היה לו דבר מועט (מעט זבל באותה שדה קודם שביעית) - מוסיף עליו (בשביעית זבל) והולך (ואין צריך להעמיק); רבי אלעזר בן עזריה אוסר (אפילו אם היה שם מעט זבל קודם שביעית להוסיף עליו בשביעית) עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע (שבשדה, דלא נראה כמזבל) (והיכי שרי רבי אלעזר לחפור ולהעמיק בשביעית ולא חייש לנראה כעודר)? רבי זירא ורבי אבא בר ממל, חד אמר: כגון שהעמיק (קודם לכן, כלומר: הא דאמר רבי אלעזר 'עד שיעמיק' - לא אמר עד שיעמיק בשביעית, אלא שהיה עמוק קודם שביעית), וחד אמר: זיבלו מוכיח עליו (כלומר: אף על גב דמעמיק בשביעית - הוא נראה כעודר, ואסור - הכא מותר: שהרי זבלו שמניח לשם מוכיח עליו דלא עביד משום עודר).

ומתקנין את המקולקלת במועד:

מאי 'מקולקלת'?

אמר רבי אבא: שאם היתה עמוקה טפח (כלומר: שלכתחילה היה שם אמת המים בת ששה טפחים, ונסתמה עד טפח) - מעמידה על ששה טפחים (כלומר: חוזר ומעמיק אותן חמשה טפחים שנסתמה).

פשיטא חצי טפח על שלשה טפחים (אם היתה בתחלה בת שלשה טפחים ונסתמה עד חצי טפח: דודאי אינו חוזר וחופר אותן שני טפחים ומחצה אף על גב דהוי דומיא דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה טפחים), כיון דלא עבר מיא (כיון דמעיקרא לא עברי בה מיא, כלומר: ודאי באמה בת שלשה טפחים לא עברי בה מיא שפיר, לא קודם לכן ולא עכשיו) - לא כלום הוא (הוי טירחא דלא צריך); טפחיים על שנים עשר (דלכתחילה היתה של שנים עשר ונסתמה עד שני טפחים) - דקא טרח טירחא יתירא - לא (אסור להעמיק עוד עד עשרה טפחים על אותן שנים הראשונים משום דהוי טירחא יתירא: דקא מעמיק כל כך, ולהגביה קרקעית הגומא למעלה מששה טפחים); טפחיים על שבעה (ונסתמה עד שני טפחים) - מהו (להעמיק אותן חמשה שנשתירו)? : הכא חמשה קא מעמיק (דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה ולא הוי טירחא יתירא להעמיק כל כך בקרקע) והכא חמשה קא מעמיק (והכא נמי לא מעמיק במועד אלא חמשה טפחים)? או דלמא כיון דאיכא טפח יתירא (דלא צריך כל הטפח, דסגי בארבעה) איכא טירחא טפי (ששוחה עצמו בשביל אותו טפח יותר מדאי)?

תיקו.

אביי שרא לבני בר המדך לשחופי נהרא (לעקור ענפי אילנות הגדלים בנהר); רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא למיכרא נהרא טמימא (לפנות מקור המעיין שנסתם);

רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר (לפנות שירותון שבאמצע הנהר) בורניץ (שם הנהר), אמר: כיון דשתו מיניה רבים - כרבים דמי, ותנן 'עושין כל צורכי רבים'.

ומתקנין את

(מועד קטן ה, א)

קילקולי המים (כגון אבנים שנפלו מחמת הבור) שברשות הרבים [והוסיף אותן, ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים, ועושין כל צורכי הרבים]: חטיטה (נפלו צדורות בקרקעית הבור - מעלה אותן במועד) - אין, חפירה לא? אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שאין רבים צריכין להם, אבל רבים צריכין להם - אפילו חפירה מותר.

וכי רבים צריכין להם מי שרי? והתניא 'חוטטין בורות שיחין ומערות של יחיד ואין צריך לומר של רבים, ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים ואין צריך לומר של יחיד', מאי לאו בשרבים צריכין להם?

לא! בשאין רבים צריכין להם. דכוותה גבי יחיד: שאין יחיד צריך להם, חטיטה מי שרי? והתניא: 'בורות שיחין ומערות של יחיד - כונסין מים לתוכן אבל לא חוטטין ולא שפין את סדקיהן, ושל רבים חוטטין אותן ושפין את סדקיהן' (אי אמרת בשלמא הא דקתני ההיא ברייתא שלמעלה: 'של יחיד' היינו בשיחיד צריך לו, איכא לאוקמי האי דקתני האי ברייתא 'אבל לא חוטטין' - בשאין יחיד צריך לו; אלא אי אוקמת לה הא דחוטטין בשאין יחיד צריך לו - אם כן האי דקתני 'אבל לא חוטטין' במאי מוקמת לה? ! ואלא מאי, בשיחיד צריך להם, דכוותה גבי רבים בשרבים צריכין להם (כלומר: במאי מוקמת האי דקתני 'חוטטין' - בשרבים צריכים להם?) - חפירה מי אסיר? והתניא: 'בורות שיחין ומערות של יחיד - כונסין מים לתוכן וחוטטין אותן אבל לא שפין את סדקיהן ולא חוטטין לתוכן ולא סדין אותן בסיד, ושל רבים - חופרין אותן וסדין אותן בסיד' ! אלא קשיא הך קמיתא (דקתני 'אין חופרין בורות של רבים בשרבים צריכין לו' - קשיא להא ברייתא דקתני הכא 'של רבים חופרין אותן')! ? תריץ הכי: 'חוטטין בורות של יחיד בשיחיד צריך להם, ואין צריך לומר בשל רבים כשרבים צריכין להם: דאפילו חפירה מותר (ולא קשיא לרבי יוחנן דאמר: לא שנו כו'); ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים בשאין רבים צריכין להם, ואין צריך לומר של יחיד: דכי אין יחיד צריך להם אפילו חטיטה נמי אסור;

אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, דקתני 'עושין כל צורכי רבים' (דבשרבים צריכין לו דחפירה נמי מותר); 'כל' לאתויי מאי? לאו לאתויי חפירה? לא! לאתויי הא דתניא: 'יוצאין לקוץ את הדרכים' (לפנות קוצים שבדרכים) ולתקן את הרחובות ואת האסטרטאות ולמוד את המקואות; וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה - מרגילין לתוכו ארבעים סאה (שמרגילין שיהא נוגע במקוה אמת המים כדי שיהא בו ארבעים סאה); ומניין שאם לא יצאו ועשו כל אלו שכל דמים שנשפכו שם (כגון בקוצים שבדרכים) מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכו? תלמוד לומר: [דברים יט, ו:] ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יודך אלקיך נתן לך נחלה] והיה עליך דמים!

הא (דקאמרת דלאתויי הני נמי) - בהדיא קתני לה (במתניתין) 'ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת המקואות ועושין כל צורכי רבים' - (אלא ודאי הא דקתני 'עושין כל צורכי רבים') לאתויי מאי? לאו לאתויי חפירה? שמע מינה.

מציינין את הקברות (שעושין סימנים על הקברות בסיד, כדאמר ב'מדרבה' (בבא קמא דף טט.) 'של קברות בסיד, דחוור כעצמות, כדי שלא ילכו אוכלי תרומה לשם); אמר רבי שמעון בן פזי: רמז לציון קברות מן התורה מניין? - תלמוד לומר: [יחזקאל לט, טז:] ועברו העברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון [עד קברו אתו המקברים אל גיא המון גוג] (יחזקאל מתנבא על העתיד לבא, שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכין, ורמז הוא: שלא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד שיהא אדם עושה ציון). אמר ליה רבינא לרב אשי: הא מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר? וליטעמין, הא דאמר רב חסדא: דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו: [יחזקאל מד, ט: כה אמר ה' אלקים] כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי [לכל בן נכר אשר בתוך בני ישראל] (כל בן נכר וערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה ולא רצו למולו, שיראים פן ימות גם הוא כאחיו - לא יבא אל מקדשי לשרתני: שאסורין בעבודה) - מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר? אלא גמרא גמירי לה (מסיני), ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא - הכא נמי גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. רבי אבהו אמר: מהכא: [ויקרא יג, מה] [והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמם וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה] וטמא טמא יקרא - טומאה קוראה לו ואומרת לו: פרוש! [דומה לספרא תוריע פרתא ה פרק יב משנה ז]; וכן אמר רבי עוזיאל בר בריה דרבי עוזיאל רבה: 'טומאה קוראה לו ואומרת לו: פרוש!' (כלומר: עושים סימנים על הטומאה כדי שיהא מרגיש ופורש);

והאי להכי הוא דאתא? ההוא מיבעי ליה לכדתניא: ' (ויקרא יג, מה) [והצורע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה] **וטמא טמא יקרא - צריך להודיע צערו לרבים ולרבים מביקשין עליו רחמים'!** ?
 א"כ ליכתוב 'וטמא יקרא' מאי 'וטמא טמא' ? - שמעת מינה תרתי;
 אביי אמר: מהכא: [ויקרא יט, יד: לא תקלל חרש] ולפני עור לא תתן מכשול [ויראת מאלקיך אני ה'] (כלומר: עשו דבר על הטומאה שלא יהו נכשלים בה נושאי תרומה וטהרות);
 רב פפא אמר: (ישעיהו נז, יד) **ואמר סלו סלו פנו דרך [הרימו מכשול מדרך עמי];**
 רב חנינא אמר: **הרימו מכשול מדרך עמי;**
 רבי יהושע בריה דרב אידי אמר: [שמות יח, כ: והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות] והודעת להם את הדרך ילכו בה [ואת המעשה אשר יעשו];
 מר זוטרא אמר: (ויקרא טו, לא) **והזרתם** (ומתרגמין 'ותפרשון' [דכתיב והזרתם, ולא כתיב והזהרתם - נראה ששורש המלה 'זר' = רחוק, או מלשון לזרות = לזרוק, להרחיק]) **את בני ישראל מטומאתם** [ולא ימתו בטמאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם];

רב אשי אמר: (ויקרא יח, ל) **ושמרתם את משמרת** [לבלתי עשות מחקות התועבת אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם] - **עשו משמרת למשמרתי** (עשו משמרת לאוכלי תרומה, דכתיב בה משמרת, דכתיב (במדבר יח, ח) ואני נתתי לך את משמרת תרומותי - שלא יהו מטמאים);
 רבינא אמר: (תהלים נכג) [זבח תודה יכבדנני] **ושם דרךך ארְאָנו בְּיַשַׁע אֱלֹהִים:** אמר רבי יהושע בן לוי: כל השם אורחותיו - זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'ושם דרך': אל תקרי 'ושם' אלא 'ושם דרךך ארְאָנו בְּיַשַׁע אֱלֹהִים' (ושם דרך - שעושים סימן באיזה דרך ילכו; אראנו בישע אלהים - זה השם אורחותיו: המחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה; 'ושם' - כמו שמיין [קובעים את המחיר]).
 רבי ינאי הוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוה מקשי ליה, בשבתא דריגלא לא הוה מקשי ליה (משום דאתו כולי עלמא לפירקא, ואי מקשי ליה ולא הוה מצי לפרוקי - הוה מכסיף),

(מועד קטן ה, ב)

קרי עליה: [תהלים נכג: זבח תודה יכבדנני] **ושם דרך אראנו בישע אלהים** (שמחשב בשעות אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות) [ובכך יכבדני - יכבד את רבו].

תנו רבנן [הרישא של ברייתא זו כמו התוספתא שקלים פ"א סוף משנה א]: **'אין מציינין לא על כזית מן המת, ולא על עצם כשעורה, ולא על דבר שאינו מטמא באהל; אבל מציינין על השדרה** (שאף על פי שאינה אלא עצם אחד - מטמא טומאה באהל) **ועל הגולגולת, על רוב בנין** (כגון עצמות גדולות כגון קוליות, אף על פי שאין בו רוב מנין) **ועל רוב מנין המת** (רוב העצמות - ואף על פי שאין בו רוב בנין);
ואין מציינין על הוודאות (הואיל דברור לכולי עלמא דאית ביה טומאה ודאית - לא מטלטלי באותו מקום טהרות) **אבל מציינין על הספיקות** (שיש עליהן אהל);
ואלו הן הספיקות: סככות ופרעות (הסמוכות לרשות הרבים הסמוך לבית הקברות, דמספקא לן בהו טומאה, דכיון דיש עליהן אהל - רגילים לקבור שם במקום צנוע) **ובית הפרס**. ('סככות' ו'פרעות' ו'בית הפרס' מפרש לקמן).

ואין מעמידין ציון במקום טומאה שלא להפסיד את הטהרות (שאם הטומאה ממש תחת הציון - אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום, ויטמאו הטהרות: שהרי הטומאה תחת הציון! אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק כל שהוא, וכשבא על הציון - מרגיש מן הטומאה ואינו הולך עליה) **ואין מרחיקין ציון ממקום טומאה** (יותר מכל שהוא, שכשוראה הסימן - מיד פורש) **שלא להפסיד את ארץ ישראל** (אם הרחיק את הציון) **ונמצא ארץ ישראל בטומאה** שלא לצורך).

וכזית מן המת אינו מטמא באהל (דקתני אין מציינין על כזית מן המת ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל') **תנן** [אהלות פ"ב מ"א]: **'אלו שמטמאין באהל** [המת] **כזית מן המת'!** ?

אמר רב פפא: (לעולם כזית מטמא באהל) **הכא** (והא דקתני אין מציינין) **בכזית מצומצם עסקינן, דסוף סוף מיחסר חסר** (דמחסר חסר בקרקע [מצטמק או נאכל [חלק ממנו] על ידי חרקים או בעלי חיים], ולהכי אין מציינין): **מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה** (דכל העובר על אותו כזית כשנקבר מחדש - שורפין טהרותיו דעדיין לא חסר) **ואל ישרפו עליו לעולם** (שאם מציינין אותו - שורפין עליו כל תרומה שעוברין על אותו ציון לעולם, שלא לצורך: שהרי חסרי [ועוד:] וימנין דלא חזי ליה, כגון בלילה, וכי הדר חזי ליה ואמר "נטמאת תרומתי" ושרף לה, והיא לא נטמאת, דהיא כזית כבר חסר! וכשאין מציינין אותו - אין שורפין עליו אלא מחדש, שלא חסר).
'ואלו הן הספיקות: סככות ופרעות';

סככות = אילן המיסך על הארץ (וטומאה תחת נוף אחד, ואינו יודע תחת איזה נוף - עושה ציון); פרעות = אבנים פרועות היוצאות מן הגדר; בית הפרס - כדתנן [אהלות פ"ז מ"א]: 'החורש את הקבר הרי הוא עושה בית הפרס, וכמה הוא עושה? [עד] מלא מענה (חצי מענה = תלם אחד של מאה אמה) מאה אמה¹.

ובית הפרס, מי מטמא באהל? והאמר רב יהודה אמר שמואל: 'מנפח אדם בית הפרס והולך' (ההולך לשחוט פסחו, דאם יש עצם כשעורה המטמא בהיסט מתפזר ברוח [אבל לא מיטמא בהיסט על ידי רוח], ועושה פסח - בבית הפרס אזיל לו, ואי מטמא באהל - היכי אזיל עליה)? ורב יהודה בר אמי משמיה דעולא אמר 'בית הפרס שנידש - טהור'!?

אמר רב פפא: לא קשיא: כאן בשדה שאבד בה קבר (קתני דמצינין, דמטמא באהל), (אבל) כאן בשדה שנחרש בה קבר (אין צריך לציין, ולא מטמא באהל, דנימא: מחרישה סלקיה לטומאה).

ושדה שנחרש בה קבר - 'בית הפרס' קרי ליה?
אין! והתנן [אהלות פ"ז, משניות אה; פ"ח משניות ב, ג, ד]: 'שלשה בית הפרס הן (שאין הולכין בו אוכלי תרומה): שדה שנאבד בה קבר, ושדה שנחרש בה קבר, ושדה בוכין².
מאי 'שדה בוכין'?

רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר: שדה שמפטירין בה מתים (שכשמביאין מתים ממקום למקום לקבור, כשבאין בשדה סמוך לעיר - נפטרינן אלו שהביאום ממקומן והולכין להם, ובאין אנשי המקום ומקבלין אותן, ורוחצין אותן שם וקוברין אותן).
וטעמא מאי?

אמר אבימי: משום יאוש בעלים נגעו בה (לפי שהביאום ממקום רחוק - נדלדל אבר ונפל שם, ונתייבשו אלו על אלו והניחוהו שם).

ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון (דקא מתרצת הא דקתני 'מנפח אדם בית הפרס' - כשנחרש)? והא תניא [תוספתא אוהלות פ"ז ה"ב]: 'מצא שדה מצויינת ואין ידוע מה טיבה (אם הוא שדה שנחרש בה קבר, ויכול לילך בניפוח, ואם מפני שנאבד בה קבר ואינו יכול להכנס בה בנפיחה, דמטמא באהל): יש בה אילנות - בידוע שנחרש בה קבר (השדה לצורך האילנות ויכול להלך שאינו מטמא באהל); אלמא מדקתני בה 'מצא שדה מצויינת' - דמצינין בית הפרס שנחרש!; אין בה אילנות - בידוע שאבד בה קבר (ולא נחרש ומטמא באהל).

וכי יהודה אומר: (לעולם לא הוי בחזקת שנחרש) עד שיהא שם זקן או תלמיד (שיהא יודע שנחרש) לפי שאין הכל בקי אין בדבר'?

אמר רב פפא: (לעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון) כי תניא ההיא (והאי דקתני בידוע שנחרש בה קבר) - בשדה שאבד בה קבר, דצינינה (לאלתר [לפני שנחרש]): יש בה אילנות - בידוע שנחרש בה קבר (לאחר שצינינה, ולעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון); אין בה אילנות - בידוע שאבד בה קבר (ולא נחרש).

וליחוש דלמא אילנות מגואי [מבחוץ] וקבר מבראי [מבפנים] (ולא נחרש במקום טומאה מבחוץ לאילנות אלא בין האילנות, והוי שדה שאבד בה קבר, ולא נחרש, ואמאי קאמר 'בידוע שנחרש בה קבר')?

כדאמר עולא 'בעומדין [העצים] על הגבולין' - הכא נמי בעומדין על הגבולין (של רשות הרבים: דודאי ליכא טומאה מבראי, דלא קברי אינשי ברשות הרבים; אלא בין האילנות הויא טומאה, ונחרש בשביל האילנות).

¹ בשולי הש"ס יש הערה: נ"ל שצ"ל "מלא" [מענה]; אך במשנה, מסכת אהלות פרק יז משנה ב: היה חורש והטיח בסלע או בגדר או שנער המחרשה, עד שם הוא עושה בית הפרס. רבי אליעזר אומר: בית פרס עושה בית פרס. רבי יהושע אומר: פעמים עושה, פעמים אינו עושה, כיצד? - חרש חצי מענה, וחזר וחרש חציה, וכן הצודין, הרי זה עושה בית פרס. חרש מלא מענה, חזר וחרש ממנה ולחוץ, אינו עושה בית פרס.

² משנה אהלות פרק יח משנה ב
שלשה בית פרסות הן: החורש את הקבר, נטעת כל נטע, ואינה נזרעת כל זרע, חוץ מזרע הנקצר. ואם עקרו, צובר את גרנו לתוכו וכוברו בשתי כבורות - דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: התבואה בשתי כבורות, והקטניות בשלש כבורות. ושורף את הקש ואת העצה, ומטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל.

משנה ג
שדה שאבד קבר בתוכה, נזרעת כל זרע, ואינה נטעת כל נטע. ואין מקימין בה אילנות, חוץ מאילן סרק שאינו עושה פרות. ומטמא במגע ובמשא ובאהל:

(מועד קטן ו, א)
ודלמא טומאה מגואי (ולא בין האילנות, ולא נחרש במקום טומאה) ואילנות מבראי?
- במסובכין (שאינן עומדין בשורה אחת סביב הגבולין, אלא מעורבין בכל השדה: דודאי נחרש כל
השדה בשביל האילנות).

ואיבעית אימא: הא אמרן: 'אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא
להפסיד את ארץ ישראל' (וכיון שסמוך לאילנות הציון - ודאי טומאה בין האילנות היא, ונחרש
בשביל האילנות) '.

[למדנו בברייתא לעיל:]

רבי יהודה אומר: עד שיהא שם זקן או תלמיד, לפי שאין הכל
בקי אין בדבר:

אמר אביי: שמע מינה: צורבא מרבנן דאיכא במתא - כל מילי דמתא
עליה רמיא (דתלמיד בקי הוא).

[## לא ברור: האם אביי טוען שצורבא מרבנן חייב לדעת כל מה שנעשה בעיר?
או אולי מה שאביי אומר הוא: כל מה שנוגע לטומאה וטהרה נוהגים להודיע
לזקן או לצורבא מרבנן? או "עליה רמיה" פירושו: מוטלים עליו כל עניני
העיר וחובתו להתעניין ולהיות מעורב בנעשה: זהו אחד מתפקידיו!]

אמר רב יהודה: 'מצא אבן מצויינת (בסיד) - תחתיה טמא; (ומפי מורי הזקן:
[מצא] 'אבן אחת מצוינת' - שיש סיד על גבה, דאינו צריך להרחיק הציון מן האבן לפי שהאבן גבוהה על גבי
קרע ורואה את הציון מיד קודם שיהא נוגע בו; אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך, דזמנין לא חזי ציון עד
דאתי ונגע ומאהיל); שתיים (מצויינות - תחתיהן טמא, אבל ביניהן): אם יש סיד ביניהן
(על הארץ) - ביניהן טמא (דמשום ציון הוא), ואם אין סיד ביניהן -
ביניהן טהור' - ואף על גב דליכא חורש (שלא חרש ביניהם מעולם - טהור, כי
ליכא סיד).

והתניא [תוספתא שקלים פ"א ה"ה גליברמן]: 'מצא אבן אחת מצויינת - תחתיה טמא;
שתיים, אם יש חורש ביניהן - ביניהן טהור, ואם לאו ביניהן טמא
(ואף על גב דליכא סיד, לפי שציין את האבנים שמכאן ומכאן - לא חשש לציין ביניהם) '?

אמר רב פפא: הכא (דקתני כי ליכא חורש - טמא) כשהסיד שפוך על ראשיהן
ומרודה לכאן ולכאן (ביניהן): אי איכא חורש ביניהן - ביניהן
טהור, דאימור מחמת חורש הוא דאיכפל (שנקלף מן האבנים ונפלו שם ביניהם,
וטהור), ואי לא - סיד דביני ביני הוא (ומחמת ציון נעשה שם, להודיע שיש גם
ביניהם טומאה), וטמא.

אמר רבי אסי: מצר אחד מצוין - הוא טמא וכל השדה כולה טהורה;
שנים - הם טמאין וכל השדה כולה טהורה; שלשה - הם טמאין וכל
השדה כולה טהורה; ארבעה - הן טהורין וכל השדה כולה טמאה,
דאמר מר: אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את ארץ
ישראל (ולהכי ציין כל ארבעה מצרי: דתהא כל השדה נטמאה, ובציון דמצר אחד לא סגי לכולה, דאין
מרחיקין ציון ממקום טומאה).

ויוצאין אף על הכלאים:

ואכלאים - בחולו של מועד נפקינן? ורמינהו [שקלים פ"א מ"א]: 'באחד
באדר משמיעין על השקלים' (שיהו ישראל מביאין תרומת שקלים בניסן, דכתיב [במדבר כח, יד]
בחדשו לחדשי השנה: חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה) ועל הכלאים; בחמשה עשר בו
קורין את המגילה בכרכים (המוקפין חומה מימות יהושע בן נון), ויוצאין לקוץ
את הדרכים, ולתקן הרחובות, ולמוד המקואות (מקואות המים של ארבעים סאה:
שחוטטין אותן מן הזבל שנכנס לתוכן כל ימות הגשמים), ועושין כל צורכי רבים,
ומציינין את הקברות, ויוצאין על הכלאים?'

(והאי דלא פריך נמי בגמרא אשאר מתניתין דתני 'ומתקנים הדרכים והרחובות בחולו של מועד' והכא תנא
בט"ו באדר - משום דלאו פירכא הוא: דבדין הוא דמתקנין להו תרי זימני: דכי מתקן בט"ו באדר - אתו גשמים
ומקלקלי להו, והדרי ומתקני להו בחולו של מועד; אבל אכלאים, כיון דעקרו להו לגמרי בחמשה עשר באדר -
למה לי למיפק בו בחולו של מועד? ולהכי קא מיבעיא:)

רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא; חד אמר: כאן בבכיר (על הבכירות
יוצאים בט"ו באדר), כאן באפיל (על האפילות בחולו של מועד דפטח), וחד אמר: כאן
בזרעים (על התבואה יוצאין בט"ו באדר, שקודמין לירקות), כאן בירקות.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לא שנו (דאין יוצאין עליהן קודם אדר וקודם חולו
של מועד) אלא שאין ניצן ניכר, אבל ניצן ניכר - יוצאין עליהן.
מאי שנא בחולו של מועד דנפקינן?

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: משום שכר פעולה דמוזלי גבן (כלומר: שיכול לשכור פועלין בזול, לפי שאין עוסקין במלאכה בחולו של מועד).
אמר רב זביד ואיתימא רב משרשיא: שמע מינה (מדעסקין לשכור פועלים בזול): כי יהבינן להו שכר (שכירות לפועלים דבטלי כלאים) - מתרומת הלשכה יהבינן להו, דאי סלקא דעתך מדידהו (דבעל הבית) יהבינן להו, מאי נפקא לן מינייהו? כל כמה דבעו ליתן להו (אמאי יוצאין להכי בחולו של מועד? משום שכר פעולה? לבטלו בכל זמן, אף על גב דליכא שכר פעולה בזול) ! (אלא מתרומת הלשכה יהבינן להו, וכל כמה דמצינן לצמצם מעות דהקדש = עבדינן).
ועד כמה (הוי כלאים דחייב לבטלו)?
אמר רב שמואל בר יצחק: כאותה ששנינו 'כל סאה שיש בה

(מועד קטן ו, ב)
לובע זרע ממין אחר (רובע הקב, אחד מכ"ד בסאה) - ימעט (שאם זרע רובע הקב - ימעטנו ויעקרונו), והתניא [סוף משנה שקלים פ"א מ"ב]: 'התקיננו שיהו מפקירין כל השדה כולה' (ואת אמרת 'ימעט')!
לא קשיא: כאן קודם תקנה, כאן לאחר תקנה, דתניא: 'בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפני בהמתן, והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות: אחת שמנכשין להם שדותיהן (שלוחי בית דין משלהן: דכשנוטלין הכלאים - מאליהן מתנכש), ואחת שמשליכין לפני בהמתם! התקיננו שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים; ועדיין היו שמחין שמחה גדולה שמנכשין שדותיהן! התקיננו שיהו מפקירין כל השדה כולה'.

משנה:
רבי אליעזר בן יעקב אומר: מושכין את המים מאילן לאילן (דהוי כשדה בית השלחין: דפסידא יתירא איכא), ובלבד שלא ישקה את כל השדה ([ב] שדה בית הבעל [אף על פי שההשקיה אינה להציל מהפסד אלא רק להרווחה]);
זרעים שלא שתו לפני המועד (שלא היו מלומדין לשתות תמיד לפני המועד) - לא ישקם במועד (דהואיל ולא משקה להו תדיר לפני המועד - לא הוי ליה פסידא אי לא משקה להו במועד);
וחכמים מתירין בזה ובוזה (להשקות את כל השדה כולה, ולהשקות במועד זרעים שלא שתו לפני המועד; והאי 'חכמים' היינו רבי מאיר, דאמר לעיל (דף ב.) 'משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל').

גמרא:
אמר רב יהודה: (הא דאמר רבי אליעזר [בן יעקב] אבל לא ישקה את השדה כולה - אבל) אם היתה שדה מטוננת (לקה ויבשה) - מותר (להשקותה אף על גב דהוה שדה בית הבעל: דכיון דהויא לחה עד השתא, אי לא משקה לה - הוי פסידא יתירא).
תניא נמי הכי: 'כשאמרו אסור להשקותן במועד - לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד, אבל זרעים ששתו לפני המועד - מותר להשקותן במועד; ואם היתה שדה מטוננת - מותר; ואין משקין שדה גריד (יבשה מעולם, שאין צריך להשקותה) במועד; וחכמים מתירין בזה ובוזה (בשדה גריד, ובזרעים שלא שתו לפני המועד)'.
אמר רבינא: שמע מינה האי תרביצא (גינה) שרי לתרבוצי (לזלף עליה מים, אף על גב דליכא פסידא; 'לתרבוצי' = להשקות, לשון 'אין מכבדין ואין מרביצין', היינו השקאה פורתא, כדי שיצאו הירקות, וכדמפרש באידך ברייתא לקמיה; ו'משקין' היינו השקאה גמורה של בית השלחין) בחולא דמועדא: שדה גריד מאי טעמא? דאפלא משוי לה חרפא (דליכא פסידא, ואפילו הכי שרי להשקותה כך ולהשביחה)? הכי נמי אפלא משוי לה חרפא (הכי נמי בגינה מרביצין).

תנו רבנן: 'מרכיצין שדה לבן (בית הבעל) בשביעית, אבל לא במועד'.
והא תניא 'מרכיצין בין במועד בין בשביעית'?
אמר רב הונא: לא קשיא: הא (דקתני אבל לא ישקם במועד) רבי אליעזר בן יעקב (דאמר אבל לא ישקה את כל השדה כולה), הא (דתני בין במועד בין בשביעית) רבנן (היינו חכמים, דמתירין להשקות אפילו כל השדה);
תניא אידך 'מרכיצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית' (אבל לא ישקה בשביעית כדי שיצאו בשביעית), ולא עוד אלא שמרכיצין שדה לבן בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית'.

משנה :

צדין את האישות (בשדה האילן במועד מפני שמפסידין בו) ואת העכברים משדה האילן, ומשדה הלבן, כדרכו (שאין צריך לשנות בצידה), במועד ובשביעית (אף על גב דמתקן השדה);
וחכמים אומרים [נ"א: רבי יהודה, כבברייתא להלן]: משדה האילן (צד) כדרכו (מפני שהפסד מרובה הוא), ומשדה הלבן שלא כדרכו (ואינו יכול לצוד כדרכו בשדה לבן, משום דלא מפסיד כולי האי בשדה לבן), ומקרינ את הפירצה במועד (שאם נפלה מקצתה - חוזר ומתקנה במועד), ובשביעית בונה כדרכו (מתחילה, אף על גב דמיחזי דעביד נטירותא לפירי).

גמרא :

מאי 'אישות'?

אמר רב יהודה: בריה שאין לה עינים (וחופר בקרקע).
אמר רבא בר ישמעאל, ואיתימא רב יימר בר שלמיה: מאי קרא (דאישות בריה שאין לה עינים)? (תהלים נח, ט) כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש (שבלול, שקורין לימצו); תמס יהלך, כלומר: כשיוצא חוץ מנרתיקו - רירות נופלות ממנו עד שהוא נימוח ומת; תמס כמו 'ונמס'; נפל אשת בל חזו שמש כלומר: כך אישות נופלות פתאום לארץ, ומתים, דלא חזו).

תנו רבנן: 'צדין את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה האילן כדרכו, ומחריבין חורי נמלים; כיצד מחריבין?
רבן שמעון בן גמליאל אומר: מביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה, והן חונקין זה את זה (מפני שמריחין את העפר, ואין מכירין באותו עפר).
אמר רב יימר בר שלמיה משמיה דאביי: והוא דקאי בתרי עברי נהרא (דכיון דאיכא הפסק מים בין הני תרתי חורי נמלים אין מכירים הני בעפר דהני), והוא דליכא גשרא (גשר), והוא דליכא גמלא (שאין לו גשר אלא מנסר אחד) והוא דליכא מצרא (עדיין קטן מגמלא אין יכול להלך עליו אלא כשקושרים חבל אחד משני עברי הנהר בשתי יתידות ואוחזין בו והולכין על אותו גשר צר אבל אי איכא חד מהן מכירין הני בחורי דהני);

(מועד קטן ז, א)

עד כמה (מרוחקין הני תרי חורי נמלים, דכי איכא נהרא ביניהו וליכא גישרא דאין מכירין הני בחורי דהני)?

עד פרסה (אי ליכא פרסה ביניהו, אף על גב דאיכא נהרא וליכא מעבר - מכירין הני בחורי דהני).

רבי יהודה אומר: משדה האילן [צדין את האישות וכו'] כדרכו, ומשדה הלבן - שלא כדרכו.
תנו רבנן: 'כיצד כדרכו'?
חופר גומא ותולה בה מצודה;
כיצד שלא כדרכו?
נועץ שפוד (במקום שהן מצוין) ומכה בקורדום ומודה האדמה (וממערך אותן) מתחתיה.

תניא: 'רבי שמעון בן אלעזר/אליעזר בן יעקב אומר: כשאמרו 'משדה לבן שלא כדרכו' לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר, אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן - אפילו כדרכו, שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות.'

ומקרינ את הפירצה במועד:

כיצד 'מקרינ'?

רב יוסף אמר: בהוצא (ענפי דקל דתמרים) ודפנא (בייר [- בלע"ז; עץ הדפנה]); וקעבד גדר מדפנא, ומגדל אותה מהוצי הדקל).

במתניתא תנא: 'צר בצור' (מניח אבנים זה על גב זה) ואינו טח בטיט;
אמר רב חסדא: לא שנו (דאמר מתניתין 'מקרינ' - אבל אינו בונה כדרכו) אלא כותל הגינה (דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אינשי), אבל כותל החצר - בונה כדרכו (דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה).

לימא מסייע ליה: 'כותל הגוהה' (שוחה ונטוי) לרשות הרבים (דהיינו כותל חצר - מסייע ליה לרב חסדא) - סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה (שלא תפול על הולכי ברשות הרבים) '.

התם - כדקתני טעמא: מפני הסכנה!
ואיכא דאמרי: תא שמע: 'כותל הגוהה לרשות הרבים' - סותר ובונה כדרכו, מפני הסכנה; 'מפני הסכנה' - אין, שלא מפני הסכנה - לא, לימא תיהוי תיובתיה דרב חסדא (קשיא לרב חסדא דאמר בכותל חצר 'בונה כדרכו' אף על פי דליכא סכנה)!

אמר לך רב חסדא (תריץ: לא קשיא לרב חסדא): התם (דהא דקתני 'במקום סכנה') סותר ובונה (היינו דסתר לה כשגוהה, ובונה לה שפיר), הכא (דקאמר רב חסדא) - (שלא במקום סכנה) בונה (כדרכה כשהיא סתורה קודם לכן) ולא סותר (אבל לא סתר לה במועד).
התם (במקום סכנה) נמי ליסתור (משום דאיכא סכנה) ולא ליבני (דבבנין ליכא סכנה)?
אם כן (דלא בני) - מימנע ולא סותר (והוי סכנה).
אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא (כרב חסדא: דגינה אינו בונה במועד כדרכו), דקתני 'ובשביעית בונה כדרכו', דהיכא?: אילימא דחצר - צריכא למימר? אלא לאו דגינה (ובשביעית בונה כדרכו, אבל במועד אינו בונה כדרכו), ואף על גב דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי!
שמע מינה.

משנה:

רבי מאיר אומר: רואין את הנגעים בפתחיה להקל (כלומר: רואה הכהן נגע צרעת במועד לטהר) אבל לא להחמיר (שאם רואה הכהן שהוא טמא - אינו אומר כלום, שאם מטמאו - נמצא מצעדו במועד, ורחמנא אמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך);
וחכמים אומרים: לא להקל ולא להחמיר.

גמרא:

תניא [תוספתא מועד קטן פ"א מ"ח (ליברמן)]: 'רבי מאיר אומר: רואין את הנגעים להקל אבל לא להחמיר; רבי יוסי אומר: לא להקל ולא להחמיר, שאם אתה נזקק לו להקל - נזקק לו אף להחמיר (כלומר: מאחר שרואהו הכהן - אומר, בין הוא טמא בין הוא טהור); אמר רבי: נראין דברי רבי מאיר במוסגר (שרואין), ודברי רבי יוסי במוחלט'.

אמר רבא: בטהור כולי עלמא לא פליגי דלא חזו ליה; בהסגר ראשון כולי עלמא לא פליגי דחזו ליה (שאם מטהר ליה - משמח ליה, אי לא מטהר ליה - לא מטמא ליה יותר מדמעיקרא, אלא מסגר ליה פעם שניה); כי פליגי

(מועד קטן ז, ב)

בהסגר שני (דאי מטמא ליה - מחליט ליה בטומאה חמורה, ומצער ליה): מר (רבי מאיר, דאמר רואה להקל = לטהר, אבל לא לטמא) סבר ככהן תליא מילתא: אי טהור - אמר ליה "טהור", ואי טמא - שתיק (דאי מטמא ליה הוי טמא, ואי לא בעי מטמא ליה - לא הוי טמא, ולהכי חזי ליה: להקל, אבל לא להחמיר: דאי חזי ליה דהוי טמא - לא לימא ליה כלום, ולא הוי טמא);
ומר (רבי יוסי, דאמר: לא להקל) סבר [ויקרא יג, נט]: זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים או השתי או הערב או כל כלי עור לטהרו או לטמאו כתיב (דכי חזי ליה כהן דטמא - לא מצי למשתק, ודלמא הוי טמא - ונמצא מצעדו: שמטמאו במועד).

אמר מר: 'אמר רבי: נראין דברי רבי יוסי במוחלט ודברי רבי מאיר במוסגר' והתניא איפכא (דברי רבי מאיר במוחלט דברי רבי יוסי במוסגר)!!
תנאי היא אליבא דרבי: מר (האי תנא דאמר 'אמר רבי נראין דברי רבי מאיר במוחלט ודברי רבי יוסי במוסגר') סבר צוותא דעלמא עדיף ליה (ולהכי חזי בימי חלוטו: דאי מטמאו - לא מטמא יותר מדמעיקרא, ואי מטהרו - משמחו: דאית ליה צוותא דעלמא; אף על גב דאסור בתשמיש המטה - צוותא דעלמא עדיף ליה; ודברי רבי יוסי במוסגר: דלא חזי ליה דלמא מטמא ליה חוץ לשלש מחנות, ולית ליה צוותא דעלמא, ומצער ליה), ומר סבר צוותא דאשתו עדיף ליה (ולהכי חזי ליה במועד בהסגר שני: דאי מטהרו - משמחו, ואפילו מטמא ליה ומחליט ליה ומשדר ליה חוץ משלש מחנות ולית ליה צוותא דאינשי דעלמא - אפילו הכי לית ליה צערא, דהא אית ליה צוותא דאשתו, ומותר הוא באשתו להתיחד עמה בימי חלוטו; ודברי רבי יוסי במוחלט: דאפילו מטהר ליה, דאף על גב דשרי ליה למחנה ישראל - אית ליה צערא: דלית ליה צוותא דאשתו: דאסור הוא, דכיון דמטהר ליה מחלוטו - מיבעי ליה למימני שבע ימי ספירו, ובימי ספירו - אסור בתשמיש המטה, דכתיב [ויקרא יד, ח] וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, ו'א'הלו' זו אשתו, דכתיב שובו לכם לאהליכם (דברים ה, כו)).

למימרא דמוחלט מותר בתשמיש המטה?

אין, והתניא [ספרא מצורע פרשתא ב משנה יא, כאן בהרחבה]: 'ויקרא יד, ח: וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה] וישב מחוץ לאהל שבעת ימים - שיהא אסור בתשמיש המטה, ואין 'אהלו' אלא אשתו, שנאמר (דברים ה, כב) 'לך אמור להם שובו לכם לאהליכם';

רבי יהודה אומר: [יחזקאל מד, כו: ואחרי טהרתו] שבעת ימים יספרו לו: ימי ספירו (אסור בתשמיש המטה), ולא ימי חלוטו;
רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שבעה ימי ספירו - קל וחומר לימי חלוטו; ואמר רבי חייא: דנתי לפני רבי: לימדתנו רבינו: יותם לא היה לו לעזוזהו אלא כימי חלוטו (כלומר: לא נתעברה אמו דיותם אלא בימי חלוטו דעזוזהו: דעזוזהו היה מצורע, ולא נזקק לאשתו בימי ספירו אלא בימי חלוטו)! אמר לו: אף אני כך אמרתי (דמצורע מותר בתשמיש המטה, דוישב מחוץ לאהל- בימי ספירו כתיב) ; במאי קמיפלגי?

רבי יוסי ברבי יהודה סבר: גלי רחמנא בימי ספירו, וכל שכן בימי חלוטו; ומר (ורבי) סבר: מאי דגלי - גלי, ומאי דלא גלי - לא גלי (להכי אמרינן 'ימי ספירו ולא ימי חלוטו').

למימרא דבכהן תליא מילתא? (פריך בין לרבי מאיר בין לרבי יוסי: דרבי מאיר אומר בהדיא 'אי טמא - שתיק', ורבי יוסי קאמר אין רואין כלל - מכלל דרבי יוסי סבר אי לא בעי לא חזי ליה ולא הוי טמא!)

אין, והתניא: ' (ויקרא יג, יד) 'וביום הראות בו [בשר חי טמא]: יש יום שאתה רואה בו, ויש יום שאי אתה רואה בו; מכאן אמרו: חתן שנולד בו נגע - נותנין לו שבעת ימי המשתה (דלא חזי ליה דלמא מטמא ליה), לו ולביתו ולכסותו (אם נראה הנגע בכסותו); וכן ברגל נותנין לו שבעת ימי הרגל - דברי רבי יהודה; רבי אומר: אינו צריך! הרי הוא אומר (ויקרא יד, לו) 'וצוה הכהן ופנו את הבית [בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית]: אם ממתנין לו לדבר הרשות - כל שכן לדבר מצוה (הרי ממתנין לו שאין מטמאין עד שמפנה כל הכלים שבבית, וילפינן מינה דבטומאה דגופיה נמי ממתין לדבר הרשות, דומיא דהכא: כיון דאשכחן דבטומאה דגופיה ממתנין לו לדבר הרשות - כל שכן דממתנין לו לדבר מצוה, כגון: חתן, וברגל) ; מאי בינייהו?

אמר אביי: משמעות דורשין איכא בינייהו (דמר דריש מהאי קרא ומר דריש מהאי קרא);

ורבא אמר: דבר הרשות איכא בינייהו (רבי יהודה דמפיק מביום הראות בו, ומכאן אמרו חתן ורגל, דהיינו מצוה - ממתנין לו, אבל לדבר הרשות אין ממתנין לו בטומאה דגופיה; ורבי סבר דבדבר רשות נמי ממתנין לו, כדאמרינן לעיל: דרבי יליף טומאה דגופיה להמתין לו בטומאה דביתו); ורבי יהודה מהתם לא גמרינן, דחידוש הוא (דהוי חידוש, ומחידוש לא ילפינן: דכל היכא דאיכא חידוש - אין לך דבר בו אלא חידוש),

(מועד קטן ח, א)

דהא עצים (פשוטי כלי עץ) ואבנים בעלמא לא מטמאו (לא מקבלי טומאה) - והכא מטמאו!

ורבי אומר: אצטריך (כלומר: אף על גב דיליף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות מ'וצוה הכהן' - איצטריך 'ביום הראות בו')! דאי כתב רחמנא (ויקרא יג, יד) 'וביום הראות בו [בשר חי טמא], הוה אמינא 'לדבר מצוה - אין, לדבר הרשות - לא' כתב רחמנא (ויקרא יד, לו) 'וצוה הכהן [ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית]; ואי כתב רחמנא 'וצוה הכהן', הוה אמינא 'הני - אין, דלאו טומאה דגופיה, אבל טומאה דגופיה - אימא מיחזא חזיא ליה (דלא יליף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות מ'וצוה הכהן' דהוה אמינא חידוש הוא - קא משמע לן 'וביום הראות' דהיינו טומאה דגופיה דממתנין לו לדבר מצוה, והואיל ואשכחן דממתנין לו לטומאה דגופיה - מיהא לדבר מצוה אית ליה נמי כח למילף מ'וצוה הכהן' דממתנין לטומאה דגופיה לדבר הרשות נמי, אף על גב דחידוש הוא) - צריכא.

אמר מר 'יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו'; מאי משמע?

אמר אביי: אם כן ליכתוב רחמנא 'ביום'; מאי 'וביום'? שמע מינה יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו.

רבא אמר: כולה (כלומר: כולה תיבה ד'ביום הראות') קרא יתירא הוא, דאם כן לכתוב רחמנא 'ובהראות' מאי 'וביום'? - שמע מינה יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו.

ואביי?
ההוא מיבעי ליה ביום ולא בלילה;
ורבא, ביום ולא בלילה מנא ליה?
נפקא ליה מ'לכל מראה עיני הכהן' (משמע ביום שיכול לראות) [ויקרא יג, יב] ואם פרוח תפרח
הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן];
ואביי?
ההוא מיבעי ליה למעוטי סומא באחת מעיניו.
ורבא נמי מיבעי ליה להכי?
אין הכי נמי, ואלא ביום ולא בלילה מנא ליה?
נפקא ליה מ'ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר' [כנגע נראה לי בבית] (ויקרא יד, לה): לי ולא
לאורי (שאין צריך לאור הנר דהיינו ביום ובההוא שעתא נמי ובא הכהן אלמא דאין רואין אלא ביום) !
ואביי?
אי מהתם הוה אמינא 'הני מילי טומאה דלאו דגופיה, אבל טומאה
דגופיה אפילו לאורו נמי' - קא משמע לן (וביום הראות בו - דבו, היינו: טומאה
דגופיה).

משנה:
ועוד אמר רבי מאיר: מלקט אדם עצמות אביו ואמו (ומוליכן למקום אחד
לקוברן בקברות אבותם) מפני ששמחה היא לו (שקוברן בקברי אבותיו ולא מצטער במועד);
רבי יוסי אומר: (לא ילקט מפני ש) אבל הוא לו.
לא יעורר אדם על מתו (אם מת לו מת חדש או חדשים קודם המועד - לא יערער; מפרש בגמרא
'כד הדר ספדנא במערבא' כלומר שלא ישכור ספדן לחזור על קרוביו לומר "בכו עמי כל מרי נפש"), ולא
יספידנו קודם לרגל שלשים יום (שאם מת לו מת בתוך שלשים יום לפני הרגל - לא
ישכור ספדן להספידו; ושלשים יום - אתרוייהו קאי; וטעמא דשלשים יום מפרש בגמרא).

גמרא:
ורמינהו 'המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל עליהם כל
היום', ולערב אין מתאבל עליהן' (וקשיא לדבי מאיר דאמר 'מפני ששמחה היא לו'),
ואמר רב חסדא: 'אפילו צורין לו בסדינו' (שאינו מלקטן ואינו רואה אותן -
הרי זה מתאבל כל זמן שלא נקברו) !
אמר אביי: אימא 'מפני ששמחת הרגל עליו' (כלומר: הרבה הוא עוסק בשמחת
הרגל, ואינו מצטער במלקט עצמות אביו ואמו).

ולא יערער על מתו:
מאי 'לא יערער על מתו' ?
אמר רב: כד הדר ספדנא במערבא, אמרי 'יבכוך עמיה כל מרירי
ליבא' (הכי אסור למימר במועד, היינו לא יעורר על מתו').

קודם הרגל שלשים יום:
מאי שנא שלשים יום?
אמר רב כהנא אמר רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד שכינס מעות
לעלות לרגל, ובא ספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן
לו, ונמנע ולא עלה (כלומר: שהיו לו מעות מזומנין לצורך לעלות לרגל, ונתנתן אשתו
להספדינו, ונמנע מלעלות לרגל); באותה שעה אמרו: לא יעורר על מתו ולא
יספידנו קודם לרגל שלשים יום.
ושמואל אמר:

(מועד קטן ח, ב)
לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום (כלומר: כיון דמת אין משתכח מן הלב
שלשים יום, אם מספידו פחות משלשים יום לפני הרגל - אתי למספד ברגל, דעדיין לא שכחו).
מאי בינייהו?
איכא בינייהו דקעביד בחנם (מאן דאמר משום מעות שזימן לרגל, כיון דספדן עביד בחנם -
ספיר דמי; ומאן דאמר לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום - בחנם נמי אסור).

משנה:

אין חופרין כוכין וקברות (לצורך מתים) במועד (שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמן: לצורך מתים שימותו, דטירחא יתירא הוא), אבל מחנכין את הכוכין במועד (מפרש בגמרא), ועושים נברכת במועד (בריכה של כובסין, ולית ביה טירחא כולי האי) וארון עם המת בחצר (בחצר שהמת שם - מותר לעשות ארון ולנסר הנסרים מתחילה לצורך הארון, ולעשותו כולו, אבל לא בחצר אחרת: שלא יאמרו מלאכה אחרת היא); רבי יהודה אוסר (להביא עצים ולעשותן נסרים לצורך הארון) אלא אם כן יש עמו נסרים (אלא אם כן היו מנוסרים בתחילה קודם יום טוב).

גמרא:

מאי 'כוכין' ומאי 'קברות'?
אמר רב יהודה: 'כוכין' - בחפירה, וקברות - בבנין.
תניא נמי הכי: 'אלו הן כוכין ואלו הן קברות: כוכין בחפירה וקברות בבנין'.

אבל מחנכין את הכוכין:

כיצד 'מחנכין'?

אמר רב יהודה: שאם היה ארוך - מקצרו;
במתניתא תנא 'מאריך בו ומרחיב בו'.

ועושים נברכת [במועד]:

מאי 'נברכת'?

אמר רב יהודה: זו 'בקיע'.

והתניא 'הנברכת והבקיע'?

אמר אביי, ואיתימא רב כהנא: גיהא ובר גיהא (גיהא = בריכה גדולה שעושין בחצר שיכנסו בו כל השופכים; 'בקיע' = בר גיהא = בריכה קטנה שעושין סמוך לגדולה כדי שיכנסו המים היוצאין מן הגדולה לקטנה שהיא מליאה, ונכנסין לקטנה).

וארון עם המת בחצר (כלומר: כשמת בחצר, דמוכחא מילתא דלצורך המת עבידא - מצי למיעבד ארון ובאותה חצר):

תנינא להא, דתנו רבנן: 'עושים כל צורכי המת: גוזזין לו שערו, ומכבסין לו כסותו, ועושים לו ארון; מנסרין המנוסרין מערב יום טוב' (יש עמו נסרין מתוקנין מערב המועד, דטורח גדול לעשותן במועד);
רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מביאין עצים ומנסרין בצינעא בתוך ביתו'.

משנה:

אין נושאים נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות, ולא מייבמין, מפני שמחה היא לו (מפרש בגמרא),
אבל מחזיר הוא את גרושתו (דאינה שמחה כל כך);
ועושה אשה תכשיטה (הני תכשיטין דקא מפרש בגמרא) במועד;
רבי יהודה אומר: לא תסוד (בסיד), מפני שניווול הוא לה (שניווול הוא אצלה עכשיו במועד שהיא תסוד בסיד ומצטערת);
ההדיוט תופר כדרכו, והאומן מכליב;
ומסרגין את המטות (בגמרא מפרש);
רבי יוסי אומר: ממתחין.

גמרא:

וכי שמחה היא לו מאי הוי (וכי שמחה אסורה ביום טוב)?
אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא,
ואמרי לה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: לפי שאין מערבין שמחה בשמחה (כלומר: בעינן דלישמח בשמחת מועד לחודיה).
רבה בר רב הונא אמר: מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו.

אמר ליה אביי לרב יוסף: הא דרבה בר רב הונא - דרב הוא, דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב: מניין שאין נושאים נשים במועד? - שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך [אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך] - 'בחגך' - ולא באשתך.

עולא אמר: מפני הטורח (ליטרך לצורך נישואין וטירחא במועד אסור); רבי יצחק נפחא אמר: מפני ביטול פריה ורביה (דאי שרי נישואין ביום טוב, אין אדם נושא אשה כל השנה כולה אלא ממתין עד המועד שיהא עושה סעודה אחת למועד ולנישואין). מיתבי: 'כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד' -

(מועד קטן ט, א)
מותרינן לישא ערב הרגל' (כלומר: מותר לכתחלה, ואף על גב דשבעת ימים של סעודה יהיו ברגל) - קשיא לכולהו! ?
לא קשיא: למאן דאמר משום שמחה - עיקר שמחה (דנישואין) חד יומא הוא (ובשאר יומי לא חשיב 'מערב שמחה בשמחה'); למאן דאמר משום טירחא - עיקר טירחא (דנישואין) חד יומא הוא (ביום ראשון דנישואין); למאן דאמר משום ביטול פריה ורביה - לחד יומא לא משהי איניש נפשיה (כלומר: כיון שאינו יכול להתחיל אלא בערב הרגל - אין ממתינין עד הרגל, דדלמא מתרמי מלתא דלא מצי מתחיל בערב הרגל ולא מתחיל כל הרגל).

ודאין מערבינן שמחה בשמחה מנלן?
דכתיב (מלכים א ח, טה) ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום, ואם איתא דמערבינן שמחה בשמחה - איבעי ליה למינטר עד החג ומיעבד שבעה (יומי שמחה [בלבד]) להכא ולהכא (לחנוכת הבית ולרגל)!
ודלמא מינטר לא נטרינן (נישואין עד הרגל כי היכי דלא נטר שלמה) והיכא דאתרמי עבדינן (אבל אי מתרמי ליה עביד)?
(אי הכי, דהיכא דאי אקרי ליה - עביד), איבעי ליה לשיורי פורתא (איבעי ליה לשיורי בבנין עד הרגל כי היכי דליתרמי ליה חנוכת הבית ברגל).
שיורי בנין בית המקדש לא משיירינן.
איבעי ליה לשיורי באמה כליא עורב (הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה, ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו; זהו לא חשיב כבנין)!
אמה כליא עורב - צורך בנין הבית הוא (להכי לא שייריה) (אלא כל היכא דאיתרמי ליה לנישואין ברגל - לא ידעינן מנלן דלא עבדינן!)?
אלא מדמיתר קרא: מכדי כתיב 'ארבעה עשר יום', 'שבעת ימים ושבעת ימים' למה לי? - שמע מינה הני לחד והני לחד (דלא מצי למיעבד ליה ביחד אפילו מתרמי)!
אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים (לפי ששבעה ימים שלפני סוכות כל יום עשו שמחה ומשתה, דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום (מלכים א ח, טה)), והיו דואגים ואומרים: שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה! יצתה בת קול ואמרה להם: "כולכם מזומנין לחיי העולם הבא".

מאי דרוש?
אמרו: קל וחומר: ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד (של נשיאים) דוחה שבת דאיסור סקילה, מקדש, מקדש, דקדושתו קדושת עולם וקרבן צבור (דמה שהיו מקריבין בימי חנוכת הבית - קרבן צבור הוא) ויום הכפורים דענוש כרת (דאיסור סקילה דחמור מכת) לא כל שכן!
אלא אמאי היו דואגים?
התם (במשכן) - צורך גבוה (דגבוה הוו: קרבנות), הכא (בחנוכת הבית) צורך הדיוט (דהיטוט: משתה [שהעם אכל ושתה])!

הכא נמי, מיעבד ליעבדו (קרבנות), מיכל לא ניכלו ולא לישתו! ?
אין שמחה בלא אכילה ושתיה.
ומשכן דחיי שבת מנלן?
אילימא מדכתיב 'ביום הראשון' [במדר ז, יב: ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה] ו'ביום השביעי' [במדר ז, מח: ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד] (ומשמע לן יום שביעי היינו שבת) - דלמא שביעי לקרבנות (שאם הקריב נשיא ששי בערב שבת - מקריב נשיא שביעי באחד בשבת, ומאי 'שביעי'? - שביעי לקרבן נשיא)! ?
אמר רב נחמן בר יצחק: אמר קרא: [במדר ז, עב:] 'ביום עשתי עשר יום' [נשיא לבני אשר פגעאל בן עכרן] (האי 'יום' יתירא - משמע): מה יום כולו רצוף (שאין בו הפסק) - אף עשתי עשר כולן רצופין (דליכא הפסק בינתיים אפילו בשבת).
ודלמא ימים הראויין?
כתיב קרא אחרינא: [במדר ז, עח:] 'ביום שנים עשר יום' [נשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן]: מה יום כולו רצוף אף שנים עשר יום כולן רצופין.

ודלמא הכא נמי ימים הראויין?
אם כן תרי קראי למה לי?

ומקדש דדוחה יום הכפורים? - מנלן?: אילימא מדכתיב 'ארבעה עשר יום' - ודלמא ימים הראויין (למשתה - עביד משתה, לאפוקי יום הכפורים)?
גמר 'יום' 'יום' מהתם (מנשיאים דמשכן: דגמרינן מתרי קראי דהוו רצופים אפילו בשבת - אף משתה דחנוכת הבית הוו י"ד רצופים ואפילו ביום הכפורים);

'יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנין לחיי העולם הבא' -
ומנלן דאחיל [שמחל] להו?

דתני תחליפא: (מלכים א' ח, טו) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם
שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו:
'לאהליהם' - שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה;

'שמחים' - שנהנו מזיו השכינה;

'וטובי לב' - שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בכך זכר;

'על כל הטובה' - שיצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנין לחיי
העולם הבא;

'לדוד עבדו ולישראל עמו' - בשלמא לישראל עמו - דאחיל להו עון יום
הכפורים, אלא לדוד עבדו מאי היא?

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שביקש שלמה להכניס ארון למקדש -
דבקו שערים זה לזה; אמר שלמה עשרים וארבע רננות (כ"ד רננות כתיבי
בפרשה, בין רנה, ותחנה, ותפלה, ובקשה) ולא נענה; פתח ואמר: (תהלים כד, פסוקים ז, ט) שאו
שערים ראשיכם - ולא נענה; כיון שאמר (דברי הימים ב' ו, מב) ה' אלהים אל תשב פני
משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך - מיד נענה; באותה שעה נהפכו פני שונאי
דוד כשולי קדירה, וידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עון.

רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים (מסכת
נדרים) בי רבי שמעון בן יוחי; איפטור מיניה באורתא; לצפרא הדור
וקא מפטרי מיניה; אמר להו: ולא איפטרינו מיני באורתא?

אמרו ליה: למדתנו רבינו: תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר -
צריך ליפטר ממנו פעם אחרת, שנאמר (מלכים א' ח, טו) ביום השמיני שלח את העם
ויברכו את המלך [וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו] (ביום

השמיני של חג היינו בעשרים ושתים [לחדש השביעי]), וכתב (דברי הימים ב' ז, י) וביום עשרים
ושלשה לחדש השביעי שלח את העם [לאהליהם שמחים וטובי לב על הטובה אשר עשה ה' לדוד ושלמה

ולישראל עמו] (אלמא דבעשרים ושתים ובעשרים ושלשה איפטרו מיניה) - אלא מכאן לתלמיד
הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת.

אמר ליה לבריה: בני אדם הללו - אנשים של צורה (כלומר: חכמים) הם;
זיל גביהון דליברכוך.

אזל, אשכחינהו דקא רמו קראי אהדדי: כתיב (משלי ד, כו) פלס מעגל רגלך וכל
דרכיך יכוננו (כלומר: שקול מצות ועיין בהן: איזו מצוה גדולה ועשה הגדולה), וכתב (משלי ה, ו) אורח

חיים פן תפלט [נעו מעגלתיה לא תדע] (דמשמע: כל מצוה שתבא לידך - עשה אותה, בין גדולה בין קטנה,
ואל תניח קטנה מפני הגדולה) !?

לא קשיא: כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים (- תפלט: פלס מעגל
רגלך: שתעשה אותה הגדולה, וחברייך יעשו קטנה)

(מועד קטן ט, ב)

כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים (אל תפלט, אלא מצוה שבא לידך
בין גדולה בין קטנה - עשה);

הדר יתבי וקא מבעי להו: כתיב: (משלי ג, טו) יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו
בה (שתבטל כל חפצין בשביל שתעסוק בתורה) - הא חפצי שמים ישוו בה (כלומר: שאם

יש לך לעסוק במצוה - תבטל תלמוד תורה ועסוק במצוה), וכתב (משלי ח, יא) [כי טובה חכמה מפנינים
וכל חפצים לא ישוו בה] - דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה (דמבטל מצוה ועוסק

בתלמוד תורה) !?

כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר
לעשותה על ידי אחרים.

אמרו ליה: מאי בעית הכא?

אמר להו: דאמר לי אבא: זיל גבייהו דליברכוך.

אמרו ליה: "יהא רעוא דתזרע ולא תחצד, תעייל ולא תיפוק, תיפוק ולא תעייל, ליחרוב ביתך, וליתוב אושפיוך, לבלבל פתורך, ולא תחזי שתא חדתא."

כי אתא לגבי אבוה, אמר ליה: לא מבעיא דברוכי לא בירכן, אבל צעורי צעורן! ('תעייל ולא תיפוק' ולא תעייל' - משמע ליה בסחורה: 'תעייל ולא תיפוק' - שתביא סחורה ולא תמכנה, 'תיפוק ולא תעייל' - שתוציא בסחורה במקום אחר ולא תביאנה.)

אמר ליה: מאי אמרו לך?

הכי והכי אמרו לי.

אמר ליה: הנך כולהו - ברכתא נינהו:

'תזרע ולא תחצד' = תוליד בנים ולא ימותו;

'תעייל ולא תיפוק' = תעייל כלתא (שדרך כלתא הולכת אצל הבעל) ולא לימותו בנך, דליפקון (דהדרי נפקי מינך והדרי לבי נשיהו);

'תיפוק ולא תעייל' = תוליד בנתא ולא ימותו גובריהו וליהדרו לו תיך;

'ליחרוב ביתך' (- בית קברתך: דלא תמות אלא תחיה לאורך ימים);

'וליתוב אושפיוך' = דהאי עלמא אושפיוך, וההיא עלמא ביתא,

דכתיב (תהלים מט, יב) קרבם בתימו לעולם [משכנתם לדר ודר קראו בשמותם עלי אדמות]; אל תקרי 'קרבם' אלא 'קברם';

('לבלבל פתורך' - בבני ובנתא;

'ולא תיחזי שתא חדתא' - דלא תמות אנתך ולא תנסב אינתתא אחריתי ('שתא חדתא' זו שנה ראשונה של נישואין, דכתיב כי יקח איש אשה חדשה לא יצא וגו' (דברים כד, ה)).

רבי שמעון בן חלפתא אפטר מיניה דרב, אמר ליה: <אבוה> [לבריה]: זיל לגביה דליברכך!

אמר ליה: יהא רעוא דלא תבייש ולא תתבייש (לא תיבוש אחרני כדי שלא תתבייש: שלא תבא לידי כך פן תתבייש).

אתא גבי אבוה, אמר ליה: מאי אמר לך?

אמר ליה: מילין בעלמא הוא דאמר לי.

אמר לה: ברכך ברכתא דברכן קודשא בריך הוא לישראל ותנא בה (ושנה בה [פעמיים]), דכתיב (יואל ב, כו) ואכלתם אכול ושבוע והללתם [את שם ה' אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא] ולא יבושו עמי לעולם [פסוק כז] וידעתם כי בקרב ישראל אני [ואני ה' אלהיכם ואין עוד] ולא יבושו עמי לעולם (והיינו לא תבייש ולא תתבייש).

ועושה אשה תכשיטיה:

תנו רבנן: 'אלו הן תכשיטי נשים: כוחלת (נותנת כחול בין עיניה כדי שדומות נאים) ופוקסת (מחלקת שיערה לכאן ולכאן) ומעבירה שרק על פניה (סם אחד כדי שתראה אדומה)', ואיכא דאמרי 'מעברת סרק על פניה של מטה' (כדי להעביר שער של מטה).

דביתהו דרב חסדא מקשטא (כי הני קשוטין כדאמר הכא) באנפי כלתה (שהיתה כל כך זקניה שהיתה לה כלה שהיא אשת בנה); יתיב רב הונא בר חנינא קמיה דרב חסדא, ויתיב וקאמר: לא שנו (הא דאמר עושה אשה תכשיטיה) אלא ילדה (בחורה שדרכה בכך, ולהכי הוי לה שמחה במועד), אבל זקנה - לא (והיכי עבדא אשתך הכי: דמיקשטא? הא הויא זקניה)?

אמר ליה: האלהים! אפילו אמך ואפילו אימא דאימך, ואפילו עומדת על קברה (שריא להתקשט), דאמרי אינשי: בת שיתין כבת שית: לקל טבלא רהטא (פירוש: קשקוש הזוג, רצה לומר: מיני זמר בהילולא, וכי היכי דרהטא ילדה בת שית לקל הילולא - הכי עבדא בת שיתין, והכי נמי מיקשטא).

רבי יהודה אומר לא תסוד:

תניא: 'רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה (שגנאי הוא לה וניוול בסיד ומצטערת בסיד); ומודה רבי יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד (אף על פי שהיא מנוולת בסיד) - שטופלתו במועד, שאף על פי שמצירה היא עכשיו - שמחה היא לאחר זמן' (במועד, לסוף המועד, לאחר שקפלתו את הסיד שטפלה, לפי שמשיר את השער ומעדן את הבשר; והואיל דהאי סיד משמחתה לאחר זמן - להכי שרי לה לטופלו במועד אף על פי שהיא מצירה עכשיו).

ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא ('אף על גב שהיא מצירה עכשיו שמחה וכו')?

והתנן [עבודה זרה פ"א מ"א]: 'רבי יהודה אומר: נפרעין מהן (מהכותים ביום חגם) מפני שמצר (דכל אדם שפורע - מיצר; אבל לא משלמים להם ממון ביום חגם לפי שמשמחם ביום חגם

ומודה לעבודה זרה, כדפירש במסכת עבודה זרה) **! אמרו לו: אף על פי שמצר עכשיו - שמח הוא לאחר זמן** (שפרע לו) ' (ואמאי נפרע מהן? אבל לרבי יהודה לא אית ליה האי סברא דמשום שמיצר עכשיו שרי, והיכי אית ליה האי סברא גבי טפול 'אף על גב שהיא מצירה עכשיו שמחה היא לאחר זמן') ?

אמר רב נחמן בר יצחק: (להכי אמר רבי יהודה הכא דשרי אף על פי שהיא מצירה:) **הנח להלכות מועד, דכולהו מצר עכשיו ושמח לאחר זמן ניהו** (דכולהו הלכות מועד דשרי משום האי טעמא נמי שרו, כגון אפיה ובישול: דמצער השתא כשהוא אופה ומבשל, ולהכי שרי: דשמח הוא כשהוא אוכל אפייתו ובישולו ביום טוב).

רבינא אמר: כותי לענין פרעון לעולם מצר (שפורע); ולהכי לא אית ליה לרבי יהודה התם 'אף על פי שמיצר שמח וכו', אבל לעיל גבי טפול - אית ליה לרבי יהודה 'אף על פי שמצירה עכשיו שמחה לאחר זמן'.

אמר רב יהודה: בנות ישראל שהגיעו לפירקן (לשיער) ולא הגיעו לשנים (שאינן בנות י"ב שנה ויום אחד, שעדיין אינו דין שיהא להן שער, ובושות על כך), עניות טופלות אותן (השיער) בסיד (ומשירות אותן), עשירות טופלות אותן בסולת, בנות מלכים בשמן המור, שנאמר (אסתר ב, יב) [ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשוורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיה] ששה חדשים בשמן המור [וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים].

מאי 'שמן המור' ?

רב הונא בר חייא אמר: סטכת.

רב ירמיה בר אמי אמר: שמן זית שלא הביא שלישי.

תניא: 'רבי יהודה אומר: אנפיקינון' (היינו 'אנפיקינון' דקתני התם במנחות (דף פה:): 'אנפיקינון לא יביא' היינו אותו שמן שעושין מזיתים) = **שמן זית שלא הביא שלישי** (שלא בישלו שלישי)

ולמה סכין אותו (אכל הני קא מהדר, דקאמר טופלין כו') ?

שמשיר את השער ומעדן את הבשר.

רב ביבי הוה ליה ברתא, טפלה אבר אבר, שקל בה ארבע מאה זוזי (שנתייפת ונטל מבעלה כך); **הוה ההוא כותי בשבבותיה, דהוה ליה ברתא, טפלה בחד זמנא** (דסבר למיעבד כרב ביבי) - **ומתה; אמר:** קטלא ביבי לברתי. **אמר רב נחמן:** **רב ביבי דשתי שיכרא - בעיין בנתיה טפלא** (דשכר מגדל השער ומעבה את הבשר); **אנן דלא שתינן שיכרא - לא בעיין בנתין טפלא.**

(מועד קטן י, א)

ההדיוט תופר כדרכו (בחולו של מועד):

היכי דמי 'הדיוט' (שאינו אומן שתופר כדרכו) ?

אמרי דבי רבי ינאי: כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת (שאינו יכול ללקוט נימי התפירה של חלוק כדי לתפור; כשהוא תופר - תוחב תחיבות הרבה כמלא אורך המחט, ואחר כך מושכה מן הבגד, ונמצאו תפירות הרבה במשיכה אחת; והיודע לעשות כן אומן הוא); **רבי יוסי בר חנינא אמר:** כל שאינו יכול לכוין אימרא בחפת חלוקו (שאינו יודע לתחוב אותו בגד עב שעושין ממנו אימרא בחפת חלוקו אלא שבמקום אחד מקצרו ובמקום אחד מרחיבו).

והאומן (החייט) מכליב:

מאי 'מכליב' ?

רבי יוחנן אמר: מפסיע (שאינו תופר ביושר, אלא מפזר התפירה; ולהכי קרי 'מכליב': שדומין תחובי המחט לשיני הכלב: רחוקות זו מזו כשיני הכלב);

רבה בר שמואל אמר: שיני כלבתא (שאינו תופר כדרכו, תוחב זה בסמוך זה, אלא שתוחב המחט פעם אחת למעלה ופעם אחת למטה; ולהכי קרי ליה 'כלבתא': דהכי קיימי שיני הכלב: שן אחד גבוה מחבירו).

מסרגין את המטות [רבי יוסי אומר: ממתחין]:

מאי 'מסרגין' ומאי 'ממתחין' ?

כי אתא רב דימי - אמר: פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי אסי, ותרוייהו משמיה דחזקיה ורבי יוחנן: חד אמר: 'מסרגין' = שתי וערב (שאורגין מטה של חבלים בשתי וערב), ו'ממתחין' = שתי בלא ערב (שמותח השתי ואינו אורג בה הערב); **וחד אמר:** 'מסרגין' = שתי בלא ערב,

ו'ממתחין' = שאם היה רפוי (זה שנארג [מלפני] ימים רבים, והיו החבלים דפויין ותלויין למטה שאינן מתוחין) - **ממתחו.**

איני! והא תני רב תחליפא בר שאול 'ושוין' (רבי מאיר ורבי יוסי) שאין מפשילין חבלים לכתחלה (שאין גודלים [ועושים-רש"י כתב יד] חבלים לכתחלה): בשלמא למאן דאמר 'מסרגין' = שתי וערב, ו'ממתחין' = שתי בלא ערב, היינו דקתני רב תחליפא בר שאול 'ושוין שאין מפשילין חבלים לכתחלה', אלא למאן דאמר 'מסרגין' = שתי בלא ערב, 'ממתחין' = שאם היה רפוי היה ממתחו - השתא שתי וערב אמרת לא, חבלים לכתחלה מיבעיא? קשיא.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבי חייא בר אבין: מי איכא למאן דאמר 'מסרגין' = שתי בלא ערב? והתנן [כלים פ"ט מ"א]: 'דבי מאיר אומר: המטה - משיסדוג בה שלשה בתים' (המטה לעולם אינה מקבלת טומאה עד שיסרג בה שלשה בתי נירין: שהשתי כבר מתוח, ואורג בה שלשה בתי נירין דערב; אלמא ד'מסרגין' קרי שתי וערב) '?

אלא כי אתא רבין - אמר: ב'מסרגין' - כולי עלמא [רבי חייא בר אבא ורבי אסי] לא פליגי דשתי וערב, אלא כי פליגי ב'ממתחין': מר סבר 'ממתחין' = שתי בלא ערב, ומר סבר שאם היה רפוי - ממתחו.

מיתיבי: 'מסרגין את המטה, ואין צריך לומר שממתחין' - דבי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: ממתחין, אבל לא מסרגין; ויש אומרים: אין ממתחין כל עיקר' בשלמא למאן דאמר 'ממתחין' = שתי בלא ערב - היינו דאתו 'יש אומרים' לאיפלוגי (דאפילו שתי בלא ערב לא מצי); אלא למאן דאמר שאם היה רפוי ממתחו, ל'יש אומרים' ממתחו נמי לא (בתמיה: אתו יש אומרים למיסר נמי מתוחי? ואמאי? הא לא קעביד מלאכה, ואי לא עביד הכי לא מצי למיזגא עלה)? אין (ודאי אתו יש אומרים למיסר נמי מתוחי), כיון דאפשר לממלייה במאני (עד לעיל, הדר מצי למירמא עלייהו כרים וכסתות למיזגא עלייהו) - לא טרחינן (דהוי טורח דלא צריך).

משנה:

מעמידין תנור וכירים וריחים במועד (שעושין אותם לכתחלה, כדאמרינן לקמן: 'תנור - תוכו חלול, מקום שפיתת שתי קדירות; כירה - מקום שפיתת קדירה אחת'); רבי יהודה אומר: אין מכבשין (בגמרא מפרש) את הריחים בתחילה.

גמרא:

מאי 'מכבשין'?

רב יהודה אמר: מנקר ריחיא (שכשהיא יִשְׁנָה וחלקה ואין החטין יכולין לפרך - מנקרין אותה: חותכין אותה כדי שלא יהא שוה, כדי שיפרכו החטין תחתיה); רב חיאל אמר: בת עינא (נקב שעושין באמצע הריחים שהתבואה נופלת לתוכה). מיתיבי: 'מעמידין תנור וכירים במועד, וכלבד שלא יגמור מלאכתן' - דברי רבי אליעזר; וחכמים אומרים: אף יגמור; רבי יהודה אומר משמו: מעמידין את החדשה, ומכבשין את הישנה; ויש אומרים אין מכבשין כל עיקר'; בשלמא למאן דאמר 'מכבשין' = מנקר ריחיא, היינו דמשכחת לה ביִשְׁנָה (לפי שהישנה צריכה לכך: שכבר היא חלקה, לפי שתדיר היא טוחנת); אלא למאן דאמר (דמכבשין היינו) בת עינא - ישנה בת עינא למה לה (והלא כבר אית לה בת עינא, שכבר היא ישנה מלסחון, ואי לא הוי לה בת עינא לא מצי למיטחון)?

כגון דקא בעי לארווחי (האי בת עינא) טפי פורתא (וכי האי גוונא משכחת לה בישנה).

רב הונא שמעיה לההוא גברא דקא מנקר ריחיא (ביִשְׁנָה) בחולא דמועדא; אמר: מאן האי? איתחיל גופיה (יתחלל גופו) דקא מחיל חולא דמועדא! סבר לה כיש אומרים.

דרש רב חמא: נוקרין ריחים במועד; משום רבי מאיר אמר: אפילו סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו - מותר ליטול (להן) צפרנים בחולו של מועד (כדרך העושין עכשיו לסוסים שלנו: דאי לא עביד ליה הכי - הוה ליה צערא, ולא מצי אזיל),

צצצ לא בתוספתא שלנו; ותקן הב"ח: בתוספות במקום בתוספתא, ותיקונו מובן אבל מפקפק תוספות מסכת מועד קטן דף י' עמוד א ד"ה סוס שרוכב עליו - פי' בתוספתא לצורך המועד משמע שאסור לרכוב בחנם.

תוספות מסכת מועד קטן דף י' עמוד ב ד"ה למישקל טופרי - פירש בתוספתא דה"ה לדידן שמותר לתקן ברזלים דקרקע קשה ומתקלקל ומשום שאין ברזלים בימי חכמים שאין צריך רק למשקל טופריה שהיה הקרקע מסוננת כמו ברוסי"א היה אסור.

(מועד קטן י, ב)

אבל חמרא דריחיא (שכך עושין: שהיו טוחנים אגב חמורים) - לא (לא מצי למישקל להווא חמרא צפרניו, דלא מצי למטחון במועד אלא לצורך מועד, כדמפרש לקמן פרק 'מי שהפך' (דף יב, ב); הלכך טחינה מועטת יכול לטחון בחמור, ולא מרעי ליה גידול צפרניו).

רב יהודה שרי למישקל טופריה לחמרא דריחיא ולאוקומי ריחיא (להעמיד: להשים הריחים זו על גב זו) ולמיבני ריחיא ולמיבני אמת ריחיא (העץ שהריחים בנוי עליו) ולמיבני אוריא (רפת בקר); רב שרא לסרוקי סוסיא (להסריק סוסים במסרק של ברזל) ולמיבני אקרפיטא (מה שמשמין התבואה לתוכו לפני הסוסים, שקורין מניטור"ה בלע"ז) ולמיבני איצטבא (בנין אבנים);

רבא שרא למישקל דמא (להקיז) לבהמה בחולא דמועדא; אמר ליה אביי: תניא דמסייע לך: 'מקיזין דם לבהמה ואין מונעין רפואה לבהמה כחולו של מועד'.

רבא שרא לכסכוס (גיהוץ שקורין קובילור) קירמי (בגדים); מאי טעמא? - מעשה הדיוט הוא (דמותר לעשותו בחולו של מועד דלאו מעשה אומן הוא).

אמר רב יצחק בר אמי אמר רב חסדא: קיטורי בירי אסיר (למיעבד במועד; שכך היו עושין: שהיו נוטלין כלים חלוקין והיו מחליקין עליהן בית יד של חלוקיהם; לשון אחר: לכוין קמטין שאדם עושה בבית יד שממלאים אותה בקנה של שבליים חלקים ומקמטין; פרונוצי"א בלע"ז); מאי טעמא? מעשה אומן הוא (ואסור).

אמר רבא: מאן דמתקיל ארעא (גירסת רש"י: דמתקיל תיקלא: שחופר משם האדמה לצורך הגורן לחבוט שם חטין לצורך המועד), (היינו) אדעתא דבי דרי - שרי; אדעתא דארעא (שחופר שדהו לצורך זריעה) - אסיר (אסור משום דדמי כחורש ביום טוב).

היכי דמי? מוליא במוליא (שנוטל הקרקע ממקום גבוה ומניחו שם על גבי מקום גבוה - היינו 'מליא במוליא') ונצא בנצא (שחופר במקום נמוך ומניחו במקום נמוך) - אדעתא דבי דרי (גירסת רש"י: אדעתא דארעא, ואסור: דזה דרכו של חורש שדהו שאינו משגיח באיזה מקום שירד המחרישה בקרקע אפילו במקום נמוך חורש והיינו דומיא דחרישה ואסור); (אבל) שקל מוליא (שנוטל הקרקע ממקום גבוה) ושדא בנצא (במקום נמוך) - אדעתא דארעא (גירסת רש"י: אדעתא דבי דרי: אדעתא דגורן, שכך דרכו של גורן שמשוה הגרנות, וזה מותר).

ואמר רבא: האי מאן דזכי זיכי (שמכבד את הקרקע מעצים קטנים שעליה שנוטלם) אדעתא דציבי - שרי; אדעתא דארעא - אסיר. היכי דמי? שקיל רברבי ושביק זוטרי = אדעתא דציבי (אם ליקטן אדעתא דעצים להסיקן, דנקט רברבי ושביק זוטרי); שקל רברבי וזוטרי = אדעתא דארעא (דלהכי ליקטן שרוצה לזרוע הקרקע שלוקט גדולים וקטנים אסור).

ואמר רבא: האי מאן דפתח מיא לארעיה: אדעתא דכוורי [דגים] (שעושין המים שיוצאין מן הגומא של ביבר לחוץ; אם לצורך שיצאו המים וישתיירו הדגים) - שרי (מותר), אדעתא דארעא - אסיר. היכי דמי?

פתח תרי בבי, חד מעילאי וחד מתתאי (חד שבו נכנסין המים לגומא ונכנסין אף הדגים לגומא, וחד שהמים יוצאין חוץ לגומא והדגים משתיירים בתוכה ולוקחים אותם) - (שרי, דהיינו) אדעתא דכוורי; פתח חד בבא (שבו נכנסים המים לגומא, ואיך פתח שבו יוצאין המים לחוץ לא פתח) - אדעתא דארעא (שכשהגומא מליאה מים - יוצאין המים למעלה ומשקין כל השדה, וכי האי גוונא אסור).

ואמר רבא: האי מאן דפשח דיקלא (שזומר הדקל מן הענפים שבו [מן הענפים שצומחים בתחתית הדקל]) אדעתא דחיותא (דראויין למאכל בהמה; דנקט מן הענפים דמחד גיסא בין לחין בין יבשין לצורך מאכל בהמה) (היינו דחיותא ו) שרי; אדעתא דדיקלא – אסיר. היכי דמי?

שקיל כוליה מחד גיסא (דדיקלא) = אדעתא דחיותא; מהאי גיסא ומהאי גיסא (ענפים יבשין שבו) (היינו) אדעתא דדיקלא, ואסיר.

ואמר רבא הני תמרי תוחלני (תמרים שלא נתבשלו כל צרכן), מיגזרינהו (לחותכן לשנים ולאוכלן הכי ביום טוב) שרי (דלצורך יום טוב קעביד), מייצינהו (לכובשן במשוי ומוציא ליחה שבהן לחוץ) – אסיר (שעכשיו אינן נתלעים, אלא לעשות מהן צימוקים לאכלן בחול הוא מכוי, ואסור לתקן ביום טוב מאכל דחול).

רב פפא אמר: כיון דמתלעי (אי לאו דמייצינהו) – כפרקמטיא האבד דמי (כלומר: כסחורה שאדם יכול לעשותה במועד כדי שלא יפסיד בה אם לא עשה – הכי נמי מצי למייצינהו: דאי לא עביד הכי – מתלעי), ושרי.

ואמר רבא 'פרקמטיא כל שהוא (לעשות סחורה בחולו של מועד) – אסור' ? אמר רבי יוסי בר אבין: ובדבר האבד (שאם יש לו הפסד אם לא יעשנה לאותה סחורה) – מותר (מותר לעשותה, אבל בחנם – שלא להרויח – אסור).

רבינא הוה ליה ההוא עיסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי; שהייה לזבוניה בתר חולא דמועדא – וזבניה בתריסר אלפי. רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנואתא (שהיו חייבין לו מעות באותו מקום); אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה: מהו למיזל האידנא עליהו? אמר ליה: כיון דהאידנא הוא דמשכחת להו, ביומי אחריני לא משכחת להו – כפרקמטיא האבד דמי, ושרי. תניא נמי גבי עבודה זרה כי האי גוונא: 'הולכין

(מועד קטן יא, א)

ליריד של עכו"ם (יומא דשוקא) ולוקחים בהמה, עבדים ושפחות, בתים שדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהן (לקיימן בחתימתן: דכיון דהשתא הוא דמשכח להו וליומא אחרינא לא – שרי) מפני שהוא כמציל מידן.

רב שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי (שצדין בו דגים, שקורין רוש"א) בחולא דמועדא; מאי טעמא? מעשה הדיוט הוא; אבל איזלי (רשתות שצדין בו עופות) – אסור; מאי טעמא? – מעשה אומן הוא. רב יהודה שרא לאמי תנורא [בונה תנורים] למיגדל תנורי (לעשות התנור מחדש), ולרבא בר עשבי למיגדל מהולתא (נפה). איני! והא תני רבה בר שמואל: 'ושוין שאין גודלין תנור לכתחילה' !?

לא קשיא: כאן בימות החמה (כלומר: כשיש ימות החמה, כגון בפסח [## או בסוכות בשנה לפני שנה מעוברת]), דחבול עלמא: שאין יורדין בו גשמים – מותר לעשות בו תנור, לפי שלאחר יבש ויכולין לאפות בו פת ברגל לצורך הרגל), כאן בימות הגשמים (כלומר: כשיורדין הגשמים ברגל, כגון בסוכות – אין עושין תנור, לפי שאינו יבש אלא עד לאחר הרגל, ועבד טירחא שלא לצורך הרגל).

משנה:

עושין מעקה לגג ולמרפסת (כותל קטנה העושין על האיצטבות שלפני העליות גדולות, כעין שיש על שפת נהר רייניס) – מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אומן; שפין את הסדקין (שבתנור), ומעגילין אותן במעגילה (שגוללין על קרקעות התנור עץ גדול עגול, כדי לסתום הסדקין) – ביד וברגל (שלוקח בידו עץ ובוטטין ביד על התנור לסתום הסדקים, או בועט ברגלו על קרקעות התנור), אבל לא במחלצים (עץ כעין רגל שדוחק במעזיבה לסתום הסדקין, ויש בו מעשה אומן יותר ממעגילה); הצייר (רגל הדלת כמו הדלת תסוב על צירה (משלי כו, יד)), והצינור (הוא החור שבאסקופא התחתונה כמו 'צינורא דדשא'), והקורה (מה שעל הפתח, שתחזור בו הדלת, וקורין אוברטור [קורה שמעל לדלת]), והמנעול (בלבדור"א), והמפתח שנשברו – מתקנן במועד, ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד (כשיש לו לתקן כל אילו בשאר ימות השנה, ומניחו עד המועד); וכל כבשין (של ציר, כלומר: דגים ושאר דברים שכובשים במלח) שהוא יכול לאכול מהן במועד (שלא יהא צריך להמתין באכילתו עד לאחר המועד שיהו נכבשין מהר וראויין לאכול מיד) – כובשין.

גמרא :

היכי דמי 'מעשה הדיוט' ?

רב יוסף אמר: בהוצא (הוצי דקל) ודפנא (עבדי לחיים של גדד); במתניתא תנא (זה הוא מעשה הדיוט): 'צר בצרור ואינו טח בטיט'.

שפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה נכיד וברגל אבל לא במלחצים:

השתא במעגילה אמרת שרי, ביד וברגל מיבעיא (מעגילה - דרך אומנות יותר; ביד וברגל, דלאו מעשה אומן הוא לא כל שכן)?

הכי קאמר: 'שפין את הסדקין, ומעגילין אותן, כעין מעגילה (ולא מעגילה ממש אלא כעין מעגילה) (= ביד וברגל, אבל לא במלחצים)'.
הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד:

ורמינהי [מעשר שני פ"ה מ"ט]: 'יוחנן כהן גדול העביר הודיות המעשר; אף הוא בטל את המעוררים ואת הנוקפים'; עד ימיו (של יוחנן כהן גדול) היה פטיש מכה כירושלים (בחולו של מועד והוא גזר עליו ובטלו) נובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי - 'עד ימיו' - אין, מכאן ואילך לא (אלמא אסור, ומתניתין קתני זמתקנין מנעול ומפתח)?

לא קשיא: כאן בדנפחי (דפטיש - היינו קורנס - אסור: דהוי קלא רבה, ואולודי קלא, אסור) כאן (מתניתין דמתקנין אלו בחולו של מועד) בדנגרי (במנעול של עץ - שרי, דלא הוי קלא רבה). מתקיף לה רב חסדא: יאמרו 'קלא רבה אסיר, קלא זוטרי שרי'?!
אלא אמר רב חסדא: לא קשיא: הא במגלי (מסר הגדול - שרי: דלא מוליד קלא כלום) הא בחציני (בר"א [גר"א] - אסיר, דהוי אולודי קלא טפי).

רב פפא אמר: כאן קודם גזירה (שגזר יוחנן כהן גדול), כאן לאחר גזירה. רב אשי אמר: הא רבי יהודה, הא רבי יוסי, דאמר רבי יצחק בר אבדימי: מאן תנא 'שינוי במועד בדבר האבד'? - דלא כרבי יוסי (בפירקא דלקמן (דף י"א); דרבי יוסי לא בעי לשנויי לדבר האבד, ומתניתין, דשרי הכא כל הני בלא שינוי - רבי יוסי היא).

אמר רבינא: כמאן מדלינן האידנא קביותא דדשא בחולא דמועדא (כשיצאין מסמרים של עץ מן הקורה שעל הפתח, דשרי למיעבד [אולי: מתור לתקנס] בלא שינוי; ספרים אחרים: לתקן את נגר הדלת)?
כמאן? - כרבי יוסי.

כבשין שהוא יכול לאכול במועד כובשין:

בדיתא (שם נהר [שעל פיו העיר פומבדיתא]) לבאי (שם מקום) כוורי (הכי עשו דרך לנהר שיצאו מימיו ונשתתירו שם דגים הרבה); אזיל כולי עלמא צוד אייתו כוורא, שרא להו רבא למימלח מינייהו (למימלח הרבה אף על פי שאין יכולים לאוכלן במועד, שהרי היו מלוחין הרבה). אמר ליה אביי: והא תנן 'כבשין' (בחומץ ובמלח, שקורין קונפושט"א) שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשין' (והכא נמי, כיון שמלחן הרבה כדי להצינן - תו לא חזו במועד)?

אמר ליה: כיון דמטיקרא אדעתא דאכילה אייתנהו, ואי שביק להו פסדי - כפרקמטיא האבד דמי ושרי.

ואיכא דאמרי: שרי להו רבא מיצד מיזל אייתויי ומימלח; אמר ליה אביי: והא אנן 'כבשין' שהוא יכול לאכול מהן כובשין' תנן?!
אמר ליה: הני נמי (דמלחינהו) מיתאכלי (במועד) אגב איצצא (שמושך המלח מהן).

כי הא: דשמואל עבדו ליה שיתין [ששים] איצצי (כלומר: רוחצין אותו הרבה פעמים) - ואכל.

רבא איקלע לבי ריש גלותא, עבדי ליה שיתין איצצי (מצצי ליה ששים זימני) - ואכל.

רב איקלע (במועד) לבי רב שפיר, אייתו לקמיהו ההוא כוורא: תילתא בישולא, תילתא מילחא (אגב איצצא), ותילתא טוויא; אמר רב: אמר לי אדא צידא: כוורא - סמוך למיסרחיה מעלי (כלומר: יפה הוא לאחר זמן שניצוד - יותר מההיא שעתה דניצוד).

ואמר רב: אמר לי אדא צידא: כוורא טוויא באחיה (במלח שהמלח נברא מן המים, כדגים), אסוקיה באביה (לאחר שצלאו נותנו במים צונן), מיכלי בכריה

(מטילין אותו בציר היוצא מן הדגים ואוכלין אותו), אשתי עליה אבוה (ששותין עליו מים שדגים נבראו מן המים);

ואמר רב: אמר לי אדא צידא: כוורא [דגים], תחלי [שחלים], וחלבא [דברי חלב] - ליטעון גופא (כלומר: לאחר אכילתו מהלך הרבה קודם שישן) ולא ליטעון פוריא (לא ישן לאלתר אחריהם);
ואמר רב: אמר לי אדא צידא: כוורא, תחלי (שחלים) וחלבא - מיא ולא שיכרא (מוטב לשתות אחריהן מים ולא שכר), שיכרא ולא חמרא.

הדרן עלך משקין בית השלחין